

MEDDELELSER

FRA

DET NORSKE MYRSELSKAP

Nr. 5

Oktober 1952

50. årgang

Redigert av Aasulv Løddesøl.

DET NORSKE MYRSELSKAP.

JUBILEUMSMELDING 1902—1952.

Forts. fra hefte 4.

Av Knut Vethe.

IV. Torvteknisk utnyttelse, forsøk og opplæring.

A. *Torvbrensel.*

Torv som brensel er i mange strøk av vårt land kjent fra gammelt av. I kystbygdene både vest og nord i landet er det i mange tilfeller torven som utgjør det viktigste materiale for brenselforsyningen. Dertil kommer at brenntorvmyrene betyr så meget for å bevare jordsmonnet i kystbygdene — en slipper å brenne lyngtorv og «eintorv». For vernskogen både mot kysten og mot fjellet er brenntorvmyrene i mange tilfeller den eneste redning. I krisetider er både industrien og byhusholdningene glad i torvbrensel.

Det er store verdier som ligger i brenntorvmyrene våre. Spørsmålet er å komme fram til en rasjonell avtorvning og den billigste måten å fremstille brenntorven på. Det var på dette område — å lære folk den beste utnyttelse av myrene — at Myrselskapet alt fra starten av satte inn et energisk arbeid.

For å markere linjen *Myrselskapet* har arbeidet etter, vil vi ta fram sekretær *Thaulow's* uttalelser hvor han presiserer at det er ikke lønnen til arbeiderne på torvmyra som må presses ned, men vi må finne fram til vel organiserte anlegg og hendige redskaper slik at arbeidskraften blir bedre utnyttet og dermed gjøre brenntorven billig nok og konkurransedyktig. Denne linjen har det vært arbeidet etter, og di-

Stikktorvdrift fra Steinsmyra, Sømna på Helgeland. Her er brenntorven i de dypere lag av myra tatt til brensel, mens topptorven er lagt tilbake i torvgravén, som deretter kan dyrkes. (Fot. O. H.)

rektør L ø d d e s ø l sier i sin bok «Myrene i næringslivets tjeneste»: «Det blir da i første rekke spørsmål om riktig administrasjon og rasjonelle driftsmåter som vil avgjøre brenntorv- og spesielt maskintorvproduksjonens fremtidige skjebne i vårt land».

Hvilke ressurser vårt land har av brenntorvmyr kan ikke angis i eksakte tall. Det er nok gjort prøver på å lage myrstatistikk slik at en kan angi arealet av myr, men en vet så altfor lite om hva som er under overflaten, fordi det er bare de færreste myrer som er undersøkt med systematiske dybdeboringer. Regner vi å ha ca. 5 mill. dekar brenntorvmyr med en middels dybde på 1 m nyttbar brenntorv, gir dette 5 milliarder m^3 råtorv, som omlaget til brensel gir 2,5 milliarder m^3 tørr torv. Dette skulle svare til samme varmeverdi som 300 mill. tonn steinkull. Et eksempel på hva en virkelig god, dyp brenntorvmyr kan gi pr. dekar kan være illustrerende. Der kan vi regne med 2 m tykkelse av torvlaget. Dette gir 2000 m^3 råtorv pr. dekar. Under tørking skrumper torven sammen til det halve så det blir 1000 m^3 tørr brenntorv. For å erstatte 1 favn skogsved trengs 2,5 m^3 maskintorv. Resultatet er at 1 favn skogsved trengs 2,5 m^3 maskintorv. Resultatet er at 1 favn skogsved trengs 2,5 m^3 maskintorv.

tatet blir at brenntorv fra 1 dekar 2 m dyp brenntorvmyr har samme brennverdi som 400 favner skogsved.

Det er altså en betydelig varmekilde vi har i våre myrer. Vi må bare være oppmerksom på at det er et råstoff som ligger der dødt, og som må utnyttes med omtanke. Det er ikke som skogen som vokser til igjen. Vi må se på brenntorvmyrene som en reserve som er nødvendig å ha i krisetider, men reserven er så stor at den godt tåler en årlig avvirking. Hvor stor denne kan være kan ikke angis før det er undersøkt mer nøye hva våre brenntorvmyrer inneholder. I sin bok «Myrene i næringslivets tjeneste» angir L ø d d e s ø l den normale årlige produksjon av brenntorv til ca. 1,5 mill. m³. Dette er alt overveiende stikktorv og svarer til samme brennverdi som 420.000 favner skogsved. Etter prisene i dag går dette opp i 25—30 mill. kroner.

I krisetider er det alltid stor økning i brenntorvproduksjonen. Som eksempel kan nevnes at i 1943 var den ca. 2,1 mill. m³. I de siste par årene har produksjonen ikke nådd opp i normal størrelse vesentlig på grunn av svikt i tilgang på arbeidskraft. I 1951 var produksjonen ca. 1,1 mill. m³.

Av de 214.000 gårdsbruk vi har i landet, har ca. 30 % adgang til brenntorv og er mer eller mindre avhengig av denne til sin brenselforsyning. Dette gir en ikke liten belastning på torvreservene. Regner en med 1,5 mill. m³ tørr torv som normal årlig produksjon, svarer dette til 2340 dekar avtorvet myr under forutsetning av at torvtaket er gjennomsnittlig 1 m dypt. Ofte torves det på meget grunne myrer så en tør ikke regne med mer enn 0,60 m gjennomsnittlig avtorving, og derved kommer en opp i et areal på ca. 4000 dekar avtorvet mark pr. år. Dette er i vanlige tider, men under brenselkriser øker avtorvingen slik at det blir atskillig større arealer.

Det vi her kort har nevnt, gir et inntrykk av hvor viktig brenntorvdriften er, og da «torvbrukets fremme» — som det heter — er en hovedoppgave for Myr s e l s k a p e t, er det rimelig at dette arbeid ble tatt opp med stor styrke.

Ved hundreårsskiftet var det en omfattende brenselkrise som også berørte vårt land. Derfor var selskapets initiativ velkomment, og T h a u l o w, som hadde studert disse spørs-

Typisk oppbevaringsmåte for stikktorv. Bildet viser en stor torvstakk fra en av våre kystbygder på Vestlandet hvor brenntorv er det mest brukte brensel. (Fot. J. G. T.)

mål i utlandet, var spesialisten på området.

Maskintilvirking av brenntorv forekom bare i liten målestokk her i landet før *Myrselskapet* tok opp arbeidet.

Thaulow ble sterkt opptatt med myrundersøkelser, planlegging av nye anlegg og veiledning under oppbygging og driften av disse. Han hadde mange ideer og var ikke redd for å satse noe for å prøve dem, og det ble stadig gjort forsøk med forbedringer både av håndredskap og maskiner. Forskjellige tørkemetoder ble også gjennomprøvet. *Thaulow* klager ofte over den «mistillit» som folk i alminnelighet har til torv som brensel. Men han er fornøyd når han meddeler at i løpet av de 10 første arbeidsårene hans i selskapet, er maskintorvanleggenes antall fordoblet. Han oppgir produksjonen av maskintorv i 1913 til 37.500 m³ og det går fort fremover for i 1916 er maskintorvproduksjonen kommet opp i 66.600 m³. Det ser ut for at *Myrselskapet* i de årene arbeidet vesentlig med maskintorvanleggene eller det de kalte for «salgsanlegg». Slik som brennelsituasjonen var da, både for industrien og bybefolkningen, er det lett å forstå hvorfor «salgsanleggene» måtte hjelpes i første rekke. Produksjo-

nen til eget bruk ved stikk torvanleggene går mer sin jevne gang både i normale tider og under krisetider.

I 1917 satte brenselkrisen inn for alvor. Det ble intet spart for å skaffe brensel. Staten bevilget til Myrselskapet kr. 100.000 ekstra for å fremme brenntorvproduksjonen. Det ble ansatt flere folk i selskapet og fabrikasjonen av såkalte «formtorvmaskiner» ble satt i gang i stor stil. I alt 162 brenntorvfabriker deltok i produksjonen det året, og det ble laget 168.000 m³ maskintorv. Stikktorvanleggene laget også atskil- lig torv til salgs, så torven ble til megen støtte i brenselsnøden. I 1918 økte produksjonen til 264.000 m³ maskintorv, men det var et uheldig år med meget regn så en hel del av torven ble liggende over. Norge begynte så å få kull og koks fra Eng- land, og det merkelige er at en del av den norske brenntorv som ble laget i 1918 ble eksportert til Sverige.

Myrselskapet satset meget på å hjelpe til med pro- duksjonen av brensel i de årene. Når krisen var over, ble det mindre bevilgninger fra staten, og selskapet måtte ta opp lån for å klare sine forpliktelser. Den 12/4—1919 måtte sty- ret kausjonere for et lån på kr. 50.000,—. Det hendte ellers flere ganger at styrets medlemmer tok på seg økonomisk an- svar.

I 1919 var det stille ved de aller fleste brenntorvfabriker. Både 1918 og 1919 ga dårlig økonomisk utbytte for fabrikkene, men det ble et blaff oppover igjen i 1920. De fleste fabriker kom i gang igjen, men det er ingen statistikk over hvor stor produksjonen var. Etter 1921 ble de aller fleste maskin- torvanleggene nedlagt. Bare noen få anlegg som ble drevet av bygdealmenninger — som produserer torv til de bruksberet- tige — ble holdt i gang.

Det var lave priser på brensel etter at nedgangen kom i 1921, og det var uråd å få brenntorvdriften til å bære seg. Men sekretær Thaulow sier i en utredning til styremøte den 7/4 1921 bl. a.:

«Under hensyntagen til torvbrukets vanskelige stilling blir forsøksdriften mer og mer betydningsfull, hvorfor den bør opretholdes i saa stor utstrækning som man blir istand til at

Stikkertorvproduksjon på Jæren. Til tørkefelt er benyttet dyrket mark.
(Fot. K. V.)

skaffe seg maskiner, apparater og andre hjelpemidler, og etterhvert som nye oppgaver melder seg til løsning».

Ingeniør Ording fremmet i 1921 forslag om å ta opp forsøk med «sprøytemetoden», en fremstillingsmåte som var helt ny her i landet. Ording arbeidet i de årene meget med spørsmålet transportbaner til bruk under driften i brenntorvmyrene. Forsøk med hydraulisk torvbearbeidelse var også diskutert. Arbeidsoppgavene var mange og en prøvet tross nedgangstider å holde det gående. Sosialdepartementet kom med bønn om at Myrselskapet måtte være med å avhjelpe arbeidsledigheten. Styret henviste til noen dyrkingsarbeider og sa at det ellers var beskjefligelse å få ved torvfabrikken rundt om i landet. Denne henvisningen var det nok liten hjelp i på grunn av at avsetningsvanskene for brenntorv var begynt å gjøre seg sterkt gjeldende.

Utover i 20-30-årene var arbeidet med brenntorvspørsmålene i Myrselskapet atskillig mindre enn det hadde vært tidligere. Men det var nettopp da det ble innledet samarbeide med Det norske Skogselskap for å bevare vernsko-

Maskintorvdrift på Gårdsmyra, Våler i Solør. Torven trilles her utover tørkefeltet. (Fot. J. G. T.)

gen ved å bruke torv som brensel i setertraktene. På styremøte den 19/12—1922 var spørsmålet diskutert med det resultat at sekretæren ble pålagt å sette i gang en opplysningsvirksomhet på dette område.

Og Thaulow tok fatt. Bl. a. reiste han meget i setertraktene og agiterte. Interessen for torv som brensel i fjellet begynte å våkne og det ble brukt en god del brenntorv til fjells uten at det foreligger noen statistikk over produksjonen. I begynnelsen av 30-årene ble det bygget maskintorvanlegg for et par større turisthoteller, samt noen ysteri- og meieri-bedrifter i fjellbygdene.

Så kom krise og verdenskrig i 1939—40 og brenntorven kom til stor heder og verdighet. Myrselskapet i samarbeid med Skogkontoret i Landbruksdepartementet hadde søkt å forberede saken slik at produksjonen av brenntorv kunne bygges ut på kort varsel. En skrivelse av 21/1—1937 fra Myrselskapet til Landbruksdepartementet forteller noe om dette. Der sier Myrselskapet følgende:

«Ved å oppmuntre til produksjon av brenntorv allerede under normale forhold oppnår man den store fordel at det blir lettere å øke en igangværende produksjon under en even-

Fra Gårdsmyra, Våler i Solør. Maskintorven er her utlagt på tørkefeltet.
(Fot. O. L.)

tuell fremtidig brenselkrise. Skulle man bli nødt til å sette i gang en forsert torvdrift, vil uvegerlig omkostningene bli uforholdsmessig store, foruten at det vil bli vanskelig å skaffe det ønskede og muligens nødvendige kvantum».

Myrselskapet la samtidig fram plan for hvordan det mente saken burde gripes an. Dette forslaget bygget på en del undersøkelser som var gjort med tanke på brenntorvproduksjon i større stil på en del myrer i Østfold og Hedmark fylker. Dessverre reagerte ikke statsmyndighetene særlig positivt på forslaget. Myrselskapet drev i de årene forsøk med torvbrikettering, og arbeidet også med å få i gang produksjonen innenlands av brenntorvmaskiner. Selskapet kjøpte dessuten opp en del brukte torvmaskiner som ble overhaldt og sto ferdige til å tas i bruk. Da krisen kom for alvor, viste det seg å være sterkt behov for disse maskiner, og takket være denne forutseenhet ble det ikke maskinmangel som heftet, men elektrisk materiell, skinner og driftsoljer var det tildels vanskelig om.

Myrselskapet gikk inn i arbeidet med brenselforsyningen med all sin kraft, og statistikken som selskapet har ført, viser at det i årene 1940 til 1947 ble produsert 14.440.000 m³ brenntorv. I de årene det knep som verst var det over 100

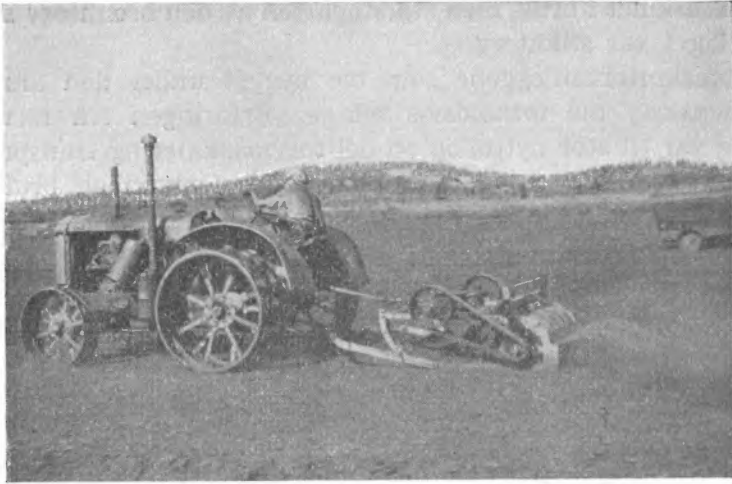
torvmaskiner i bruk, men størsteparten av den brenntorv som ble laget var stikktorv.

Maskintorvanleggene som ble bygget under den annen verdenskrig ble forholdsvis billige. Erfaringen fra forrige gang var til stor nytte, og en del torvmaskiner og transportmateriale fra den gang kunne nå settes i stand og brukes. Direktør L ø d d e s ø l regner med at det i årene 1940—48 ble investert ca. 4 mill. kroner i maskintorvanleggene, og at verdien av den m a s k i n t o r v som ble laget beløp seg til minst 20 mill. kroner. Dette må en betegne som et tilfredsstillende resultat, og Myrselskapet har sin store andel i æren for dette.

Her må også nevnes de forsøk som er gjort for å fremstille andre nyttige produkter av brenntorv. Det ser ut for at det er i krisetider det går an å få midler til slike forsøk. Når vareknappheten er stor, tvinges en inn på nye veier og det er rent utrolig hva torv kan være opphav til.

I 1919 ble det ved Myrselskapets forsøksanstalt på Gårdsmyra i Våler satt i gang forsøk med forgassing av torv. Det ble laget en kraftgass til drift av en gassmaskin som viste seg å ha høyere virkningsgrad enn en dampmaskin. Gassmaskinen bruktes til drift av torvmaskiner og et sagbruk ble også drevet med den. Forsøkene ble ledet av professor A. W a t z i n g e r, og Statens Råstoffkomite stilte de nødvendige pengemidler til disposisjon. Forsøkene falt heldig ut, og de har sin betydning selv om det ikke er blitt bygget andre anlegg etter samme prinsipp. Under produksjon av kraftgass får en som biprodukt en god del tjære, og denne kan anvendes til mange formål. Ved destillasjon av tjæren lages forskjellige slags oljer, parafin og andre produkter.

Å lage koks av brenntorv er også en sak av interesse. Allerede i 1896 tok nordmannen P. J e b s e n patent på en metode for fremstilling av torvkoks ved elektrisitet, og en fabrikk ble bygget på Dale i Stangfjord. Der ble det laget koks med meget høy brennverdi (7000—7500 kalorier), men metoden slo ikke igjennom.

Fra A/S Torvbriketts anlegg på Lundenemosen i Idd. Fresingen er her i full gang. (Fot. E. R.)

I Sverige har det vært arbeidet meget med koksframstilling av torv, og der har en oppnådd mange gode resultater. Det norske myrselskap har gjentagne ganger pekt på at dette forskningsområde er forsømt hos oss og at saken bør tas opp.

Under siste krig gikk Statens gassgeneratornemnd sterkt inn for framstilling av trekull og tretjære, og den gang ble det satt i gang to anlegg for å lage torvkull (koks) og torvtjære. Det ene anlegget ble bygget på Gårdsmyra i Våler, det andre på Hernesmyra i Sør-Odal. Begge anlegg var private. Det var retorteanlegg bygget etter svensken C. G. L a m m e s system. Myrselskapets tjenestemenn ble brukt som konsulenter og utførte driftskontroll. Resultatene var gode. Utbytte av torvkull var ca. 33 % og av torvtjære ca. 5 % beregnet på vannfri torv. Torvkullanlegget på Gårdsmyra ble dessverre ødelagt ved brann, og det på Hernesmyra gikk over til å bruke tyrirøtter som utgangsmateriale. De erfaringer som er vunnet er så pass oppmuntrende at det er all grunn til å arbeide videre med disse spørsmål for å bringe Norge fram til større selvberging.

Det er nevnt tidligere at Myrselskapet i årene før

Fra A/S Torvbriketts anlegg på Lundenemosen i Idd. Bildet viser oppsugning av torvpulver. (Fot. E. R.)

siste krig drev forsøk med torvbrikettering. Det er nemlig et problem i torvindustrien å kunne fremstille et produkt som har størst mulig brennverdi pr. volumenhet. Eltetorv, sprøytetorv og maskintorv er nok bra, men enda større konsentrasjon får en om en går til torvbriketter. Disse gir et meget konsentrert brensel som tåler godt transport og lagring.

På et møte i desember 1921 ble spørsmålet torvbrikettering diskutert i Myrselskapets styre. Det hadde nok vært fremme tidligere også, men i 1921 var det planer om å bygge en briketteringsfabrikk på Smøla, og styret henstilte i en skrivelse til Landbruksdepartementet at det måtte bli gitt stipendium til en mann som kunne reise over til Skottland for å sette seg inn i fremstillingsmetoden. Noe stipendium ble ikke gitt. Thaulow hadde ellers lenge interessert seg for denne saken. I 1904 skrev han en brosjyre om torvbrikettering som kom ut i Kjøbenhavn. Nå kom altså denne saken opp igjen, og Thaulow holdt et foredrag om torvbrikettering i representantskapsmøte i november 1922. Representantskapet må øyensynlig ikke ha vært helt fornøyd med foredraget. Det står nemlig i protokollen at «et utdrag blir at offentliggjøre i Meddelelserne, i det representantskapet

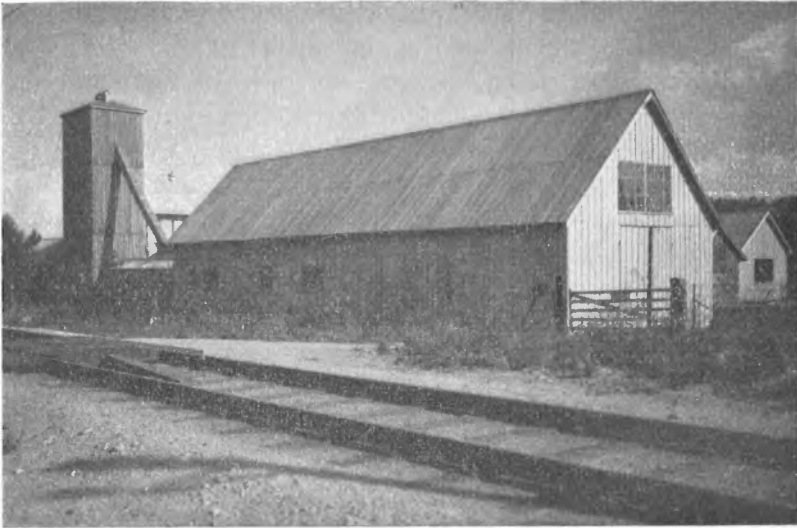
gav sitt samtykke hertil efter sekretærens anmodning, men på betingelser av at artikkelen blev merket med navn». Saken var i hvert fall tatt opp og diskutert.

I mai 1937 kjøpte Myrselskapet en myr i Østfold, nemlig Lundenemosen ved Aspedammen. Myra har et areal på 240 dekar. Selskapet hadde sikret seg retten for Norge til å anvende en patentert briketteringsmetode som Severin Petersen & Co. i Danmark var innehaver av. Metoden er uteksperimentert av Kjærhus Sørensen, men blir kalt Petersens metode fordi han eide patentet. Metoden går ut på at myra bearbeides fra overflaten av med traktordrevne fresere. Det tynne lag torvpulver tørker hurtig og samles så i transportvogner ved hjelp av «sugere», hvoretter det føres til lageret og videre til brikettpressen. Denne drives av en 60 HK motor og pressetrykket er 7 kg pr. mm².

Dette forsøksanlegget var et stort foretagende. Landbruksdepartementet var interessert og støttet med bidrag, men selskapet måtte låne det meste av de midler som skulle til.

Lundenemosen ble systematisk grøftet, fabrikkbygning — ganske stor til å være et forsøksanlegg — ble oppført, og de nødvendige maskiner ble kjøpt inn. Forsøksdriften gikk i 2 år og resultatene var gode. Det ble laget et særdeles godt brensel. Ingeniør Ordning var den tekniske leder, og torvmester Ole P. Moe var formann og daglig leder heit til anlegget i 1939 ble solgt til et privat selskap. Fabrikken eies nå av A/S Torvbrikett, disponent Einar Rosenqvist, og er fremdeles i drift.

Under Det norske myrselskaps arbeid med torvbrensel har den tankegang stadig gjort seg gjeldende at brenntorv betyr noe mer enn selve brennverdien. Vi nevner f. eks. dette å bevare vernskogen — både ut mot kysten og opp mot fjellet. Her må vi nevne godseier Carl Løvenskiolds aldri sviktende interesse. I skrift og tale og ved personlig påvirkning var han stadig i virksomhet for å spare og fremelske skogen. Et annet ledemotiv for selskapet har vært å gjøre

Det norske myrselskaps opprinnelige forsøksfabrikk for torvbrikettering på Lundenemosen i Idd. (Fot. Aa. L.)

Norge mer selvberget, ikke bare i krisetider, men at en alltid utnytter de ressurser vi har på en rasjonell måte. Disse synspunkter kommer sterkt fram i bøker, brosjyrer og artikler som selskapets funksjonærer har skrevet, samt under foredragene som er holdt. Det er grunn til å tro at dette arbeid har båret gode frukter.

B. *Torvstrø.*

Myrselskapets arbeid med forbedring av fremstillingsmåtene og øking av forbruket av torvstrø har lagt atskillig beslag på selskapets arbeidskraft.

Hvor nødvendig dette arbeid har vært går fram av en uttalelse som Thaulow kom med under et foredrag han holdt på Myrselskapets årsmøte 4. mars 1927. Han sier der:

«For på en betryggende måte å kunne ta vare på den naturlige gjødsel i fjøs, stall og svinerhus m. m. trenger det norske landbruk avrundet 16 millioner baller torvstrø årlig. Til sammenligning kan nevnes at i henhold til professor dr. H. j. von Feilitzen, er det tilsvarende tall i Sverige 35 millioner baller årlig. Vårt lands samlede tilvirkning av torvstrø

kan, når foruten torvstrøfabrikkene også torvstrølagene og tilvirkning til eget bruk medregnes, anslås til avrundet høyst 1/2 million baller årlig, hvorav omtrent halvparten eller 250 000 baller faller på salgfabrikkene. Den samlede tilvirkning burde således kunne fordobles 32 ganger, hvis det samlede behov skulde tenkes dekket».

Dette var altså T h a u l o w s syn og hans arbeidsprogram var preget herav. Alt fra selskapets start ble det satt i gang arbeid for å få organisert t o r v s t r ø l a g rundt i bygdene. Interessen for slike torvstrølag var så vidt begynt å vise seg. Det er opplyst at det første torvstrølag ble dannet på Voss i 1895 med gårdbruker A r n f i n n L. ø d v e som initiativtaker og formann. I året 1900 blir det oppgitt å være i alt 40 slike lag i hele landet. I 1913 tok M y r s e l s k a p e t opp en fullstendig statistikk som skulle brukes ved Jubileumsutstillingen i Kristiania i 1914, og da viste det seg at antall torvstrølag var vokst til 236. Dette var en stor fremgang, og det hadde nok ikke vært slik uten Myrselskapets medvirkning.

En tilsvarende øking kan en si det var av t o r v s t r ø f a b r i k k e r. Det første anlegg for fabrikkmessig fremstilling av torvstrø var bygget i Aker i 1894. I 1900 var det i hele Norge 15 fabrikker og i 1913 var det økt til 64. Det er opplyst at disse fabrikker hadde en anleggsverdi av ca. 1 mill. kroner og produserte årlig 280.000 baller torvstrø. Hvor meget torvstrølagene og de enkelte gårdsbrukene produserte foreligger det ingen oppgave over før i 1917. Da blir hjemmeproduksjonen av torvstrø oppgitt til 267.610 baller. Under forutsetning av at fabrikkproduksjonen holdt seg på samme høyde som i 1913, og det er grunn til å tro at den gjorde det, blir den samlede produksjon i 1917 i alt ca. 580.000 baller. Regnes prisen til 5,— kroner pr. balle er verdien det året over 2,5 mill. kroner.

Siden 1940 har M y r s e l s k a p e t ført årlig statistikk over torvstrøproduksjonen. Dessverre viser den nedgang i de siste krigsårene, og har hatt vanskelig for å ta seg opp igjen på grunn av manglende arbeidskraft. I 1951 var produksjonen bare 460.000 baller, men likevel en oppgang fra forrige år og det er tegn som tyder på at produksjonen er stigende.

Torvstrøfabrikk av standardtype, middels størrelse. (Fot. Aa. L.)

Myrselskapets konsulenter har de siste årene arbeidet med myrundersøkelser og planer for fabrikker både i Nord-Trøndelag, Hedmark, Akershus, Østfold og Vestfold. Mange bonde- lag og småbrukerlag har bedt om hjelp for å sette i gang fabrikkasjon av «klump» eller løst strø til fordeling blant medlemmene.

Myrselskapets egen fabrikk på Gårdsmyra i Våler, som for øvrig nå er bortforpaktet, produserer år om annet 10—15.000 baller.

Om vi regner at det normalt årlig lages ca. 580.000 baller, er dette en altfor liten produksjon, særlig etter at torvstrø har fått anvendelse til så mange formål. Det vi nevnte ovenfor, hvor Thaulow antyder et behov på 16 mill. baller årlig bare til vårt eget husdyrbruk, er nok for sterkt tatt i. Etter at gjødselvannskummer begynner å bli mer alminnelig på gårdene, blir behovet for strø mindre, men det er ikke for meget tatt i om en sier at produksjonen burde være 3 ganger så stor som den er i dag, altså 1,5 mill. baller for å dekke behovet til strø i fjøs og stall.

Torvstrø er det mest ideelle strø som en kan bruke. Det har en oppsugningsevne som er opptil 20 ganger dets egen vekt, og det er renslig og lett å arbeide med.

Før siste krig var det år om annet en del eksport av torvstrø til Amerika. Myrselskapet arbeidet i mange år med eksportspørsmålet før det gav resultater. På et møte den 31/10—1912 ble det gitt en utredning om det arbeid som til da var utført, og det ble besluttet å fortsette for å tilrettelegge eksporten og arbeidet var ikke forgjeves. Prisene ga ikke særlig stor fortjeneste til fabrikantene. Konkurransen fra de virkelig store fabrikkene i Sverige, Latvia og Tyskland var ikke lett å klare, men det greide seg. Et samarbeid med de svenske eksportører var her til stor nytte. I Amerika brukes torvstrø mest som pakningsmateriale for tomater, frukt og lignende. Under Myrselskapets årsmøte i mars 1952 ble det fortalt at det fremdeles er marked for norsk torvstrø i Amerika, det gjelder bare å få noe å eksportere.

Våre jernbaner begynner å bli store forbrukere av torvstrø. Siden 1930 har det vært gjort mange forsøk med torvstrøbunter lagt ned i jernbanelegemet for å motvirke telehiving. Prøvene har falt heldig ut. På de strekninger torvstrøballer blir lagt, spares vedlikeholdsutgifter på banelegemet og det blir tryggere å kjøre på.

Også veivesenet er interessert i torvstrømateriale til teleisolasjon, og i Danmark har det vært gjort forsøk med å blande torvmateriale i asfalten for å få den slitesterk og motstandsdyktig mot vann og temperaturforandringer.

Kvitmosemyrene har fra gammelt av levert materialet til isolasjon og tetting under bygging av laftede tømmerhus og til veggisolasjon i uthusbygninger og barakker, til isolasjon av rørledninger osv. Nå er en begynt å lage isolasjonsplater av torvstrø. Disse er godt egnet til mange formål i bygningsindustrien. I Tyskland har slike bygningsplater laget av torvstrø hatt stor anvendelse. Det er oppgitt at allerede i 1935 ble det laget 350.000 m² slike torvisolasjonsplater. Særlig godt egner de seg til innvendige vegger og som underlag for linoleum på gulver. Den lydisolerende evne er særdeles stor.

Under siste krig var det bygget fabrikker for torvisolasjonsplater også her i Norge. Vi hadde 4 fabrikker og disse

laget i 1943 ca. 80.000 m² plater. Platenes størrelse var 0,5 m x 1 m og tykkelsen varierte fra 2,5 til 7,5 cm. Det var mest plater av 5 cm tykkelse som ble brukt. Til tross for det store behov for byggematerialer gikk det ikke bra med disse bedriftene. En brant opp i 1944 og de andre har innstillet. Men de erfaringer som ble høstet kommer sikkert til nytte en gang.

Det er i det hele gjort mange forsøk og uttatt en god del patenter for fremstilling av materiale til bygningsindustrien hvor torv går inn som bestanddel av materialet. Vi kan f. eks. nevne bygningstein og lettbetong hvor torv utgjør opptil 90 % av massen. En får derved lette og varme- og lyd-isolerende vegger. Slikt materiale lar seg sage, skjære og spikre i, og har stor trykkfasthet. Det er på langt nær alle disse eksperimenter som har gitt brukbare resultater, men forsøkene har fortalt at vi i torvstrø har et materiale som i bygningsindustrien har mange muligheter.

Strøtorv som materiale til papp, papir og kartong begynner en nå å få en del erfaring med. Det er særlig til isolasjonspapp og grovere pappsorter at torvstrø har vært brukt som tilsetning til massen. I vanlig emballasjepapp kan brukes 40—60 % torvstrø. Også fint papir kan lages om en har rette sorten strøtorv. Dette viser at også strøtorven kan spare skogen og erstatte trevirke, hvilket uten tvil kan komme til å få stor betydning i fremtiden. Her har vi for øvrig et stort forskningsområde som snarest bør føres videre.

Spinnefiber av torv kan fremstilles både ved mekaniske og kjemiske metoder. I Tyskland ble det under forrige krig brukt meget torvfiber eller trevler av torvdannende planter til vevning av grovere tøy, både til sivilt og militært bruk. Til hestedekken og golvmatter fikk torvfiber stor anvendelse. Også her i landet er det laget lignende ting, men ikke i stor målestokk. Torvfiber kan også brukes til fremstilling av kunstig lær.

Allerede før hundreårsskiftet ble det i Tyskland laget «torvmelassefôr» hvor torvstrø gjorde tjeneste som oppsugningsmiddel for melasse eller andre sukkerholdige

væsker. Den norske oppfinner, ingeniør Albert Hiorth, mente at myrenes kvitmoser må kunne brukes som råmateriale for fremstilling av forsellulose.

Det som her kort er nevnt viser at etter hvert som industrien lærer å ta kvitmosetorven i bruk, skapes stadig flere muligheter for dens anvendelse.

I hagebruket og gartneriene har torvstrø og torvmuld vært mye anvendt som jordforbedringsmiddel. Torvmuld får en når torvstrøet etter rivingen blir siktet, eller av finrevet, helst noe godt omdannet strøtorv.

En ypperlig kompostgjødsel blir laget av torvstrø eller torvmuld hvis en under opplegning av haugen fukter massen godt og samtidig blander inn høvelige mengder kalk, kvelstoff-, fosfor- og kaliumgjødsel.

Fabrikkmessig fremstilling av «torvgjødsel» har en gått i gang med her i landet. Denne gjødsel kalles Huminal og lages av torvmuld som behandles med ammoniumbikarbonat for å nøytralisere humussyrene. Dessuten tilsettes kalium- og fosforgjødsel i så stor mengde at Huminal inneholder 1,7 % N, 0,6 % P og 1,7 % K. Denne torvgjødsel blir stadig mer anvendt i hagebruk og gartnerier, i villahager og verandakasser osv. Det lages for tiden ca. 15.000 baller årlig. Det er Norsk Hydro-Elektrisk Kvælstofaktieselskab som har lisensen på denne fabrikasjon, som foregår ved Nittedal og Herremyr torvstrøfabrikker.

Også andre gjødsel- og jordforbedringsmidler med torv som utgangsmateriale er det blitt arbeidet med, men her skal vi bare nevne hvilken betydning det i mange tilfeller kan ha å bruke vanlig myr- eller torvjord til forbedring av humusfattige sand- og grusjorder. Om myrjord brukes årlig som underlag i gjødselkjelleren eller på gjødselplassen, bidrar dette til å øke mengden av naturgjødsel på gården.

Det er enda en hel del produkter med torv som utgangsmateriale som kunne nevnes, f. eks. plantebriketter for skogs- og hageplanter, tenningsbriketter av torvstrø, hygieniske artikler osv., men det som er dratt fram her får være nok som bevis for at i strøtorvmyrene våre har vi store muligheter som har gitt og i fremtiden vil gi mange

Fra Gårdsmyra, Våler i Solør. Strøtorven stikkes og legges ut til tørking.
(Fot. J. G. T.)

arbeidsoppgaver for dem som vil fram til best mulig selvberging. Det er ikke lite det som er utrettet på området ned gjennom årene, men her er et stort arbeidsfelt for undersøkelser og forskning.

Så kommer spørsmålet: Har vi tilstrekkelig av skikkede myrer til å møte dette store behov av torvstrø når anvendelsen blir så omfattende? Riktignok er oppgavene over arealet og massen svært mangelfulle, men noen holdepunkter har vi. Myrselskapet undersøkte i årene 1903 til 1906 i alt 131 strøtorvmyrer og disse hadde et samlet areal på 18.520 dekar. Torvstrølagetets gjennomsnittlige dybde var 1,9 m. Thaulow's beregning forteller at bare disse myrene ville gi 46.792.420 baller torvstrø eller 2.526 baller pr. dekar. Med den årlige produksjon man den gang hadde — 330.000 baller — regnet Thaulow at disse 131 myrer alene ville dekke landets behov i 140 år. Også Myrselskapets senere undersøkelser viser at landets ressurser av strøtorv er ganske stort.

Utsikt over Gårdsmyra, Våler i Solør, med kuver av strøtorv utover myra.
(Fot. O. L.)

Ording som har arbeidet meget med torvstrøpspørsmålet her i landet, regnet i sin tid med at vi har 8 mill. dekar myr som kan nyttes til torvstrø. Oppgaven er skjønnessmessig og kanskje noe høy — ingen vet det — men den forteller noe om hvilken størrelsesorden det dreier seg. Selv om vi regner med bare 1 mill. dekar torvstrømyr med bare 1 m tykkelse, gir dette 1.000 mill. m³ råtorv som tilsvarer ca. 1.500 mill. baller torvstrø. Dersom den samlede produksjon av torvstrø bringes opp i 1,5 mill. baller pr. år, har vi likevel råmateriale nok for 1.000 år fremover. Dette forteller at tilgangen på råstoffer rikelig. Dertil kommer at kvitnosemyrene har en årlig tilvekst som også kan regnes med uten at det finnes noe tall for dette.

Torvstrøproduksjonen legger ikke beslag på særlig stort myrareal pr. år, i et hvert fall langt mindre areal enn det som avtorves ved brenntorvdrift. Og det som avtorves vil ikke bli ødelagt, men kunne nyttes til planteproduksjon senere dersom avtorvingen drives fornuftig og en kan skaffe avløp for vannet.

Denne oversikt har til hensikt å vise hvilken betydning

det hadde at Myrselskapet tok opp arbeidet med å øke og forbedre torvstrøproduksjonen i vårt land. Det var opplysnings- og rettleidingstjeneste som kom i første rekke, og vi har foran nevnt at organiseringen av torvstrølag tok meget av konsulentens tid. At det allerede de 3 første arbeidsårene — 1903—1906 — ble undersøkt 131 torvstrømyrer viser at det var lagt alvor i arbeidet, og alle fabrikanlegg som skulle utbedres eller bygges fra nytt av måtte få rettleiding under planlegging, bygging og drift. De forskjellige arbeidsmetoder ble gjennomprøvet og redskaper som stikkspader, flåhakker, bære- og trillebårer osv. ble utformet. Tørkemåtene med «ranker», «krakker», «kuver», «hesjing» og «stakking» var gjenstand for mange observasjoner. Forskjellige typer av torvhus ble det også gjort forsøk med, og Th a u l o w forteller om målinger av fuktigheten i torven og andre systematiske iakttagelser. Vi siterer et avsnitt av hans program:

«Det foretas en rekke observasjoner og forsøk med henblikk på å komme til større klarhet over driftens vanskeligheter og forsøke på å innføre forbedringer ikke alene for å forminske driftsomkostningene, men også hva der er like så betydningsfullt, få torvstrøtilvirkningen mer årviss og driftssikker, mindre avhengig av vær og vind.»

Arbeidsstudier var det også ofret meget tid på. Å finne fram til hensiktsmessige tørkemåter for strøtorven ble sett på som en stor sak. Særlig for torvstrølagene hvor det oftest går for seg på den måten at gårdbrukerne selv tar en jobb og stikker og legger torven til tørk, men har gjerne mindre god anledning til å passe på innhøstningen i det beleilige øyeblikk. Nettopp her har den strøtorvhesjen som landbruksdirektør B j a n e s konstruerte, hatt den største anvendelse og vist seg å være en sikker tørkemetode. Her må også nevnes ingeniør O r d i n g s fortjenstfulle arbeid i de senere år med konstruksjon av nye hesjetyper og tørkehus for strøtorv.

Det var først etter at Myrselskapet i 1917 fikk sin egen Forsøksanstalt i torvbruk på Gårdsmyra i Våler, at det kom mer system i forsøksarbeidet. Tidligere var det

ved besøk og oppgaver fra enkeltbedrifter at materialet ble skaffet fram, men dette var mindre tilfredsstillende fordi bedriftene ville nødig ha offentliggjort noe fra sin virksomhet.

På Gårdsmyra ble også spørsmålet om torvmyrenes avgrøfting tatt opp. Hva en god tørrlegging hadde å si både for stikkingsarbeidet og for tørkingen av torven ble undersøkt. Senere ble det stadig fremholdt hvor viktig det var med omhyggelig tørrlegging.

Stikkingsarbeidet er det tyngste og mest krevende. Til dette arbeid bør kunne anvendes maskiner. Under et foredrag som *Tha ulow* holdt i mars 1927, forteller han om at slike maskiner er prøvd i Sverige og Tyskland. En maskin med 2 manns betjening regnes å kunne stikke og legge ut 88 m³ pr. time, eller 700 m³ pr. 8 timers dag. «Maskinen påregnes å skulle koste kr. 7.000,— men trenger ytterligere utbedringer og forsøk for å kunne bli helt driftssikker», sier han. Den siste bemerkningen var nok nødvendig. *Tha ulow* forteller også at det i vårt land har vært konstruert en stikkemaskin for strøtorv. Den var utstilt på Jubileumsutstillingen i 1914, men senere har en intet hørt om disse maskiner.

I det aller siste er spørsmålet: *Strøtorvstikkemaskin* blitt særlig aktuelt. Det er situasjonen på arbeidsmarkedet som er årsaken. Torvstrøfabrikantene forteller at det går på en måte å skaffe arbeidshjelp til krakking, kuving og innkjøring m. v. og i fabrikken, men å stå i myra å stikke er det få som har lyst på. Bare usedvanlig gode akkordsatser kan friste. Her må maskiner settes inn. Det ser ut for å være Sverige som er kommet lengst med konstruksjon av høvelige maskiner. For 3 år siden ble det kjøpt 2 maskiner hit til landet. Maskinene er av forskjellig størrelse og modell. Begge er å betrakte som forsøksmaskiner. Den ene maskinen drives av bestyrer *Bølgén* ved A/S Østlandske Torv og den andre av ingeniør *Ordin g* ved Nittedal torvstrøfabrikk. Forsøkene har vist at det trenges forbedringer før maskinene kan anbefales. *Myrselskapet* har støttet forsøksarbeidet også med andre maskiner til samme formål. Det blir sannsynligvis mer mekanisering av bedriftene som kan få produksjonen oppover igjen.

I de 50 år Myrselskapet har arbeidet, har etterspørselen etter torvstrø vært svært varierende. Enkelte år var det helt elendig. I 1926 hadde selskapets egen fabrikk i Våler som eneste utvei å sende sitt torvstrø til Sverige. Senere kom eksporten til U.S.A. som en god sikkerhetsventil, og i de siste årene har etterspørselen vært så stor at behovet på langt nær tilfredsstilles.

Ser en på utviklingen i det halvhundre år som er gått må en si den har vært betydelig. Når interessen for torvstrø forholdsvis hurtig slo igjennom ved hundreårsskiftet, skyldtes dette det gode samarbeid som kom i stand mellom amtsagronomer, landbruksingeniører og Myrselskapet. Selskapet tok for en vesentlig del arbeidet med å undersøke strøtorvmyrene og planlegging av fabrikker og torvstrøanlegg, og opplysningsarbeid for bruken av produktet hadde en ypperlig støtte i landbruksfunksjonærene og landbruksfagskolene. Kursene i torvindustri, og senere skolen i Våler i Solør, var av stor betydning.

Det må også nevnes at de større torvstrøfabrikanter allerede i 1908 dannet sin egen sammenslutning til å ivareta produsentenes interesser. Senere har både større og mindre fabrikanter kommet med i Foreningen av Torvstrøfabrikker.

C. Torvskolen og Forsøksanstalten i torvbruk.

Det var med i programmet fra første dag at Myrselskapet måtte ha sin egen forsøksanstalt for torvtekniske forsøk. Det gikk 15 år før tanken kunne realiseres. Det ble nok utført forsøk og gjort mange prøver i de første 15 årene også, og når det gjaldt utdanning av faglært arbeidskraft som kunne ta stillinger som torvmestere og arbeidsformenn innen torvindustrien, gjorde Myrselskapet et prisverdig arbeid. Etter hvert som nye anlegg ble bygget og virksomheten i torvindustrien økte, varte det ikke lenge før en følte mangelen på fagfolk. Styret i selskapet besluttet å prøve å råde bot på dette, og i juni 1904 ble det bevilget stipendium til 5 unge menn som ble skaffet plass som elever ved Den svenske torvskole i Emmaljunga. Dette var en

god begynnelse og etter hvert ble det sendt flere bra karer til Sverige for å lære. I alt 9 nordmenn fikk fullstendig torvskole i Sverige fremover til 1907. Fra dette året og utover holdt Myrselskapet kurser også her i landet, først på Rudstadmyra i Vinger og senere på Ullernmyra i Løten. Disse kursene var ikke så lite bryssomme. Plan måtte utarbeides og de nødvendige lærerkrefter settes inn. Det skulle skaffes losji for deltakerne på de nærmeste gårdene, og de aller fleste av elevene fikk reisebidrag av selskapet. Dessuten måtte diverse redskaper anskaffes. Det ble holdt 5 slike kurser og 69 mann fikk utdanning. Dette var til god støtte, men ikke nok og tanken om Torvskolen og Forsøksanstalten ble så tatt opp for alvor da brenselkrisen satte inn under krigen i 1914—18. Da måtte Myrselskapet igjen forhandle med Den svenske torvskolen, og oppnådde den gang å få satt i sving et torvmesterkursus for 32 nordmenn. Dette kurset ble holdt i 1917, og samme år bevilget selskapet stipendium til 8 andre nordmenn for at disse skulle få studere torvbruk i Sverige. Men Den svenske torvskolen hadde i de årene nok med å utdanne folk som de hadde behov for i Sverige. Derfor måtte Norge nå bygge sin egen skole. Det er all grunn til å takke svenskene for den imøtekommenhet de viste ved å skaffe utdanning til så mange nordmenn. Det er i det hele tatt høstet megen kunnskap ned gjennom årene fra den andre siden av Kjølen.

Når så skole spørsmålet skulle realiseres var det rimelig at Forsøksanstalten i torvbruk også ble tatt med. I et foredrag som Thaulow holdt i november 1923, sier han bl. a. følgende om dette:

«Da Myrselskapets torvskole i aaret 1917 blev besluttet oprettet, fremholdtes i præmisserne at paa grund av den almindelige torvdrifts ufullkommenhet, vilde det være end mere paakrævet at faa istand en forsøksstorvfabrik eller forsøksanstalt i torvbruk. Anlægget blev saaledes en kombinasjon av forsøksanstalt og torvskole. Uagtet forsøksvirksomheten i præmisserne var opstillet som nr. 1 og torvskolen som nr. 2 blev forsøksvirksomheten paa grund av forskjellige omstændigheder av mindre betydning de første aar».

Fra Det norske myrselskaps torvskole, Våler i Solør. Bildet viser elevbarakken. (Fot. J. G. T.)

På styremøte den 28. september 1917 ble det lagt fram fullt ferdige planer for en torvskole og forsøksanstalt i torvbruk. Det var Thaulow og Ordning i fellesskap som hadde utarbeidet planene, og det lå et stort forarbeide til grunn for disse. Anlegget skulle bygges på Gårdsmyra i Våler i Solør. Myra var ikke kjøpt, bare leid for 50 år. Gårdsmyra er vel egnet til formålet for så vidt at det finnes både brenntorv og strøtorv, som begge er like nødvendige forsøksmaterialer. I myras nordre del er ca. 200 dekar god brenntorvmyr og den søndre delen er ca. 160 dekar strøtorvmyr. Et fastmarksareale på vel 100 dekar til tørkeplass og tomter ble også leid. Ca. 6 dekar — det som torvstrøfabrikken nå står på — har Myrselskapet siden fått kjøpe. Gårdsmyra ligger ca. 3 km fra Våler st. på Solørbanen.

Kombinasjonen forsøksanstalt og skole var heldig for så vidt som elevene på den måten fikk anledning til å være med på prøver og forsøk som kunne være gode demonstrasjoner for dem som skulle lære. At det ble lagt mest arbeid og interesse i skolen slik som det fremgår av det vi siterte av Thaulow ovenfor, det er ganske rimelig etter som behovet for fagfolk den gang var meget stort.

På det nevnte styremøte den 28/9—1917 hvor planen for Torvskolen m. v. ble drøftet, ble det bestemt en befaringsreise av Gårdsmyra. Selskapets representantskap ble også med på befaringsreisen. Etter representantskapsmøte den 23/10—1917 ble arbeidet i marken satt i gang med full fart. Det skulle bygges internatbygning stor nok til å underbringe 30 elever pluss funksjonærer. Videre måtte skolesal, redskapshus m. m. oppføres. Maskiner og redskaper av alle slag skulle kjøpes inn og alt sammen skulle være fullt ferdig i løpet av 6—8 måneder. Stortinget bevilget til oppførelse av skolen kr. 25.000,—. Selv om bygningene ble oppført nokså barakkemessig, var dette et altfor lite beløp. Men Landbruksdepartementet innvilget lån av Torvlånefondet, som i 1916 var opprettet for å gi billige lån til fremme av brenntorvdriften. Det var ellers andre også som viste sin interesse for skolen og forsøksanstalten ved å bevilge bidrag. Våler kommune ga kr. 1.000,— pr. år, og andre kommuner og bygdealmenninger ga sin støtte. Myrselskapets budsjett ble allikevel overanstrengt. Det var sterk oppgang i lønningene i de årene så alt ble dyrere enn beregnet, og når det var kalkulert med at salget av brenntorv og torvstrø skulle dekke utgiftene både til skolen og forsøkene, var dette et altfor optimistisk syn. Selskapet stiftet derfor gjeld og strevet i mange år for å komme ut av gjelden igjen. Men strevet ga sin lønn i de resultater det utførte arbeid har gitt. Til det første kurset meldte det seg over 100 elever, men bare 30 kunne få plass. Thaulow var skolens bestyrer og var den som tok det meste av undervisningstimene. Ellers arbeidet som lærere både A. Ordning, Jebe Stensaas og Jon Lendenjaa. Under de praktiske øvelser og demonstrasjoner var torvmesterne Karl S. Lange-Ree, Helge Vik og Mikael Skevik de som ledet arbeidet.

At det var behov for torvteknisk utdannelse i de årene får en et inntrykk av når en hører at det til et kursus som Myrselskapet fikk i stand ved Markaryd i Sverige våren 1917, meldte seg ca. 300 nordmenn. Selskapet ga stipendium til 25.

På et styremøte i mars 1917 ble det i Myrselskapet ansatt 5 vandre lærere i torvdrift. Disse fikk seg tildelt hvert sitt

distrikt så hele landet på den måten ble betjent. Myrselskapets styre og konsulenter hadde i kriseårene meget arbeid med å finne kvalifiserte torvmestere til nye brenntorvanlegg som sattes i gang av private, kommunenes brenselnemnder og fylkenes provianteringsråd. På styremøte i mars 1917 ble ca. 30 slike saker behandlet.

Den store interessen for brenntorv holdt seg så lenge brenselkrisen sto på. Siden dabbet den fort av, og søkningen til skolen ble mindre. Torvskolen måtte innstille allerede i 1922. Den vesentligste årsak til nedleggelsen var pengemangel. Det var nok sagt at det skulle være en midlertidig stans, men skolen er senere ikke kommet i drift igjen. Da skolen måtte innstille, sendte Myrselskapets styre en anmodning til samtlige landbruksskoler i landet og ba om at disse tok opp undervisning i torvtekniske spørsmål.

Myrselskapet har gjennom årene hjulpet i alt ca. 200 unge menn til utdannelse i torvteknikk. En må se dette som et viktig ledd i opplysningsvirksomheten for å fremme en god utnyttelse av myrene i landet.

Utbygningen av Forsøksanstalten i torvbruk gikk langsommere enn å få skolen i sving. En forsøksanstalt i torvbruk hadde intet forbilde fra nabolandene å støtte seg til. Men som vi har nevnt før hadde Myrselskapets funksjonærer arbeidet meget med utprøving av mange spørsmål, og funksjonærene så det som en stor fordel å ha et sted de kunne arbeide mer systematisk. Oppgavene var overordentlig vanskelige, sier Thaulow.

«Forsøkene kan kun paagaa nogen faa uker i sommerens løp og der blir da væsentlig kun anledning til at konstatere feil og mangler, mens forbedringer først kan bli besørget til næste aars forsøk».

Allikevel setter han seg store mål. Vi siterer:

«For brændtorvdriften er forsøksanstaltens endelige maal av raamateriale torv at kunne bli istand til at fremstille et forædlet brændsel, som m.h.t. varmeverdi, volumvegt og prisbillighet kan konkurrere med stenkul. M.a.o. hverken torvkul, torvkoks eller torvbriketter, men derimot torvkulbriketter. Kan saa være at dette er et langt maal og det vil

muligens vare længe før der bygges en torvkulbrikett-fabrikk ved forsøksanstalten, men Myrselskapet bør ha lange maal».

Ja, dette er sikkert ment som fjern fremtidsmusikk og Th a u l o w mente ikke at all brenntorv skulle briketteres. Han sier i neste setning i samme foredrag at selv etter at briketteringsspørsmålene er løst, vil stikktorv og maskintorv vedbli å ha den største betydning.

Det var i årene 1918 til 1923 at virksomheten ved Forsøksanstalten var mest betydelig. Av en fortegnelse over maskiner og innretninger nevner vi en del, i det den forteller litt om hva en hadde av utstyr å arbeide med.

Pr. 22/11—1923 var det på Forsøksanstalten:

7 forskjellige slag brenntorvmaskiner, av disse var noen utlånt til prøving.

1 torvgravemaskin.

1 torvtransportør.

1 komplett torvstrøfabrikk som produserte 10.000—12.000 baller årlig.

5 elektriske motorer av forskjellig størrelse, 10—60 HK.

1 elektrisk transformatorstasjon på 60 KW med 1400 m ledningsnett.

1 torvgasselektrisitetetsverk på 40 HK.

1 petroleumsmotor på 16 HK.

1 lokomobil på 10 HK.

Dessuten var det smie med verktøy og et sagbruk.

De nødvendigste meteorologiske instrumenter ble anskaffet, og i månedene mai til september ble det målt nedbør, temperatur, vindstyrke og luftens fuktighet. Målinger av telens dybde i myra om våren ble foretatt, og det ble gjort mange forsøk med å minske telens skadevirkninger. Ellers var det de store torvgravemaskiner med sine elevatorer og transportbaner som stadig var til prøving. Både norske og svenske maskiner ble kjørt, og det kom mange forslag til forbedringer. Vi har tidligere så vidt nevnt forsøkene med torvgass som d r . W a t z i n g e r overtok ledelsen av. Han hadde med seg 5 studenter fra Norges tekniske høgskole, som i 1919 og 1920 arbeidet ved Forsøksanstalten i flere

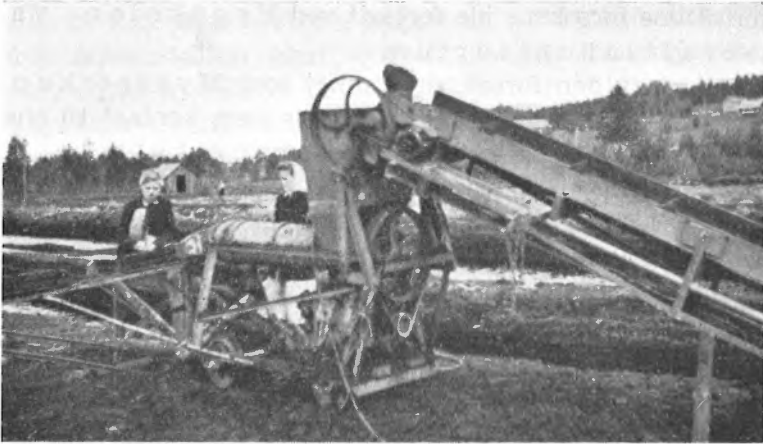
uker. Disse forsøkene ble fortsatt ved Høgskolens varmekraftlaboratorium.

En del av den forsøksvirksomhet som Myrselskapet har drevet utover i 30-årene har delvis vært henlagt til andre myrområder. Vi har foran nevnt torvbriketteringsforsøkene på Lundenemosen, og i 1938—39 ble det arbeidet med freseforsøk på Jøamyrene i Nord-Trøndelag. Det var særlig for å prøve fresemetoden under klimatiske forhold som vi har i kystbygdene i Vest-Norge at forsøkene på Jøamyrene ble anlagt.

Under okkupasjonen var det liten anledning til forsøksvirksomhet. Men i den tiden fikk da vi nordmenn lære noe om hva innenlandsk brensel betyr for oss. Straks etter frigjøringen ble spørsmålet reist om økt bruk av innenlandsk brensel også i fredstid. Regjeringen oppnevnte i november 1945 den såkalte «Ved og torvkomite av 1945» til å utrede dette spørsmålet. Komiteen besto av direktørene J. Nore, formann, Aasulv Løddesøl, Eyvind Wisth, sekretær Haakon Lie og forstkandidat Ivar Aavatsmark, den sistnevnte som sekretær. Et av de første spørsmål denne komiteen tok opp var mulighetene for rasjonalisering av ved- og brenntorvdriften. I januar 1946 sendte komiteen Landbruksdepartementet forslag om at det bevilges pengemidler til rasjonaliseringsforsøk. Forslaget vant tilslutning og av den bevilgning som ble gitt fikk Myrselskapet kr. 25.000,— til sin forsøksvirksomhet vedkommende brenntorvdriften.

Det som selskapet den gang hadde særlig interesse av var å finne fram til en billig og lett brenntorvmaskin, som kan kjøres med en liten arbeidsstokk og som samtidig har høy kapasitet i forhold til den innsatte arbeidsmengde. Med de høge arbeidspriser og den knappe tilgang på arbeidskraft som da begynte å gjøre seg gjeldende, var det nødvendig å se seg om etter slike utveier.

Som et ledd i dette rasjonaliseringsarbeid kjøpte Myrselskapet i 1947 en nettopp fremkommet svensk brenntorvmaskin for å prøvekjøre og sammenlikne den med andre kjente typer. Det var den svenske jägmästare G. Lyman som hadde konstruert maskinen og av Myrselskapets

Forsøk på Gårdsmyra i Våler med Lymans torvmaskin. (Fot. O. L.)

funksjonærer var det særlig A. Ording og Ole Lie som arbeidet med forsøkene. Det er flere nye ting ved Lyman's system, både ved torvmaskinens konstruksjon og ved anlegget forøvrig. Forsøkene ble drevet i 2 år og beretningen fra disse viser resultater av betydning i retning av å spare arbeidskraft, god bearbeiding og sikrere tørking av brenntorv.

Forsøk med en «planeringsplog» til jevning av overflaten på tørkefeltene var også et ledd i rasjonaliseringsforsøkene. Å drive med flåhakking er sent og slitsomt. Etter tegning av Ording bygget Øveråsens Mek. Verksted, Gjøvik, et snøplogliknende redskap som plasert foran på traktoren gjorde et brukbart arbeid med planeringen. Forsøk med forskjellige kappelengder for brenntorv ble drevet både på Gullundmosen ved Aspedammen og ved Forsøksanstalten på Gårdsmyra. Å finne fram til den rette kappelengde har sin betydning, og forsøkene ble holdt gående både i 1947 og 1948.

Høsten 1948 satte Myrselskapet i gang forsøk med planering av avtorvet brenntorvmyr. Prøvene ble gjort ved Forsøksanstalten på Gårdsmyra og det var først og fremst Ording og Lie som arbeidet med disse forsøk.

Avtorvede myrer ligger ofte og virker som skjemmende,

Forsøk med planering av «torvpaller» med grøftedynamitt på Gårdsmyra i Våler. Ladningen foretas. (Fot. O. L.)

stygge sår i landskapet. Det blir stående igjen høge paller med 5—10 m mellomrom og torvgravene er mer eller mindre fylt med vann. Den slags er dårlig egnet til kultivering. «Jordvernloven» av mars 1949 forlanger for øvrig at avtorving skal utføres på en slik måte at myrene skal være skikket for planteproduksjon.

Å planere de igjenstående paller med spade og hakke er et brysomt arbeid. Først ble det gjort forsøk med et sledeliknende redskap med harvetinder på undersiden som ved hjelp av vinsj og lange trosser ble trukket fram og tilbake tvers over pallene. Resultatene av disse forsøkene var ikke særlig oppmuntrende.

Senere ble gjort forsøk med planering ved hjelp av sprengstoff. Planering med grøftedynamitt viste seg teknisk sett under visse forhold å være en god metode som var fordelaktig ved at den krevde liten manuell arbeidskraft, men slik som prisene den gang var på sprengstoff ble planering for hånd noe billigere.

Ved Forsøksanstalten på Gårdsmyra drives fortfarende både brenntorv- og torvstrøfabrikasjon. Brenntorvmy-

ra leverer årlig 3—4000 m³ brenntorv og torvstrøfabrikken lager år om annet 10—15.000 baller torvstrø.

D. *Torvlånefondet.*

På grunn av at Myrselskapet gjennom Statens Torvlånefond har hatt et omfattende samarbeid med Landbruksdepartementet, må vi her omtale fondet med noen ord.

Statens Torvlånefond fikk sin første bevilgning — kr. 1.000.000 — på det ekstraordinære statsbudsjett for 1916/17. For terminen 1918/19 ble det bevilget nok 1 mill. kroner, og i løpet av 1919 til 1921 ytterligere kr. 275.000,—, i alt altså kr. 2.275.000,—.

Det var brenselkrisen i de årene som var årsaken til at Torvlånefondet ble opprettet, og hensikten var å kunne gi billige lån til anlegg og drift av brenntorvfabrikker. Senere ble reglene utvidet til også å omfatte torvstrøanlegg. Fondet fikk stor betydning, særlig for opphjør av maskintorvproduksjonen.

Det er Landbruksdepartementet som administrerer fondets midler og Myrselskapet har som sin oppgave å innstille hvorvidt det er berettiget å gi det omsøkte lån eller ikke. Med lånesøknaden skal det følge erklæring fra en fagmann om myrkvaliteten og i denne erklæringen gis det opplysninger om:

1. Hvor stor myra er og hvor stort arealet med nyttbar, drivverdig torv er.
2. Hvor dypt torvlaget er gjennomsnittlig og den samlede kubikkmasse råtorv.
3. Om det er bra tørkeplass og lagerplass og om tilhøva ellers ligger tilrette for slik drift som lånsøkeren tenker på å gå igang med.

Det skal også med lånsøknaden følge en driftsplan og et driftsoverslag, og til utarbeidelse av alt dette trenger lånsøkeren faglig hjelp, der som oftest ytes av Myrselskapet. Landbruksdepartementet har tillagt Myrselskapet kontrollen med at produksjonen på vedkommende bedrift går etter forutsetningene.

I enkelte perioder har Torvlånefondet skaffet selskapets funksjonærer meget arbeid, men departementet får på denne måten nødvendig faglig assistanse.

Behovet for lån varierer sterkt alt etter som det er godt om brensel eller ikke. I årene 1916—23 — altså 7 år — var det ytet nøyaktig 100 anleggs- og driftslån med et samlet beløp på kr. 2.564.795,—. I perioden 1924—39 — 15 år — var det derimot lite behov for lån. I disse årene var det bevilget bare 6 lån til et samlet beløp av kr. 30.000,—. Men så kom 1940. Da ble pågangen meget stor og det er i årene 1940—51 ytet i alt 146 lån til et samlet beløp av kr. 3.135.720,—.

Også til torvstrøfabrikker kan det som nevnt ytes anleggslån og driftslån. Fra 1916 til og med 1951 er det til torvstrødrifta i alt ytet 108 lån til et samlet beløp av kr. 1.266.715,—.

Adgangen til billige lån har i vesentlig grad lettet arbeidet med å få i gang nye brenntorv- og torvstrøanlegg. Torvlånefondet har vært til god støtte. Det er bare å håpe at låntakerne under de vekslende konjunkturer klarer å innfri sine forpliktelser.

Under forrige brenselkrise da anleggsvirksomheten var sterkt krisebetonet, var det uunngåelig at utlånsvirksomheten medførte en del tap. Under siste brenselkrise derimot har tapene vært helt uvesentlige.

V. Myr dyrking.

Den gang Det norske myrselskap ble stiftet var det myrenes utnyttelse til planteproduksjon som var hovedinteressen. Den første komite som skulle forberede dannelsen av selskapet ble da også kalt «Myr dyrkningskomiteen». Den tekniske utnyttelse kom med i programmet først etter at saken var tatt opp i Den Polytekniske Forening. Det var datidens fremste landbruksfagmenn som var med i den første komite. Dyrkingsinteressene var sterkt representert.

Hvor meget visste en før den tiden om myr dyrking? Landbrukshistorikerne forteller at før 1750 var det ikke dyrket myr i Norge. Før den tid var det av jordbruksvekster i grunnen bare kornet som ble dyrket. De andre vekster ble bare høstet. Til korndyrking egnet myra seg dengang

dårlig, så det er rimelig at myr dyrking var lite prøvet. Først når engvekster, rotvekster, poteter osv. kom med i dyrkingen, fikk også myrjorden større berettigelse. Det som i første rekke ga støtet til at myr dyrkingen virkelig slo igjennom var allikevel kunstgjødselen. Ved hjelp av denne kunne en skaffe en riktigere avbalansert plantenæring til myrjorden.

Allikevel — lenge før kunstgjødselen var kommet fram til alminnelig bruk, ble det gjort prisverdige tiltak for å fremme myr dyrkingen. Videnskabs selskapet i Trondheim og de nystartede Landhusholdningsselskaber hadde myr dyrkingen oppe til diskusjon og prøvet å stimulere praktiske myr dyrkingstiltak ved premiering o. l. Det Kongelige Selskab for Norges Vel var stiftet i 1809, tok også dette selskap myr dyrkingen opp på sitt arbeidsprogram, bl. a. ved å yte billige lån til myr dyrking foretagender. Etter hvert kom også Staten med. I 1857 bevilget Stortinget 118.000 spesiedaler til lån for uttapping og oppdyrking av myr. Denne bevilgning ble grunnlaget til «Myr dyrking s-fondet av 1878», som i 1892 ble omdannet til «Jord dyrking s-fondet».

De her nevnte tiltak hadde sin betydning og det blir i årene fra midten av det attende århundre fram til 1900 berettet om flere myr dyrkingstiltak, men vanskelighetene var mange og flere av tiltakene ble dessverre mislykket.

Det som var skrevet til faglig rettleiding om myr dyrking i disse årene er svært lite. Det er allikevel grunn til å nevne at en av Norges første statsøkonomer, verkseier Jacob Aall, i 1811 offentliggjorde sine erfaringer om dyrking av sandkjørt myr på Sørlandet. Det var i en skriftsamling som Selskapet for Norges Vel ga ut at Aall skrev om dette. Resultatene var nok bra, men det var mange vanskeligheter og usikre momenter. Aall så da allikevel optimistisk på myr dyrkingen og fremholdt sterkt at myr dyrkingen bød på en ekstra fordel i det tørrlegging av myrene forbedrer klimaet. Om det skriver han bl. a. følgende:

«Saaledes har man, her i Landet, en dobbelt aarsag til Myrenes Opdyrkning. Paa den ene Side Formildelse af et Klima, hvis Misgunst paa mange Maader hindrer Agerdyrkningens

Fremme, paa den anden Side den umiddelbare Fordel som flyder af at nedlægge Frugtbarheds Stof i en Jordbund, som, enskjønt ei benyttet af Forfædre, er særdeles Haabefuld og belønnende.»

A a l l betraktet sin myr dyrking som forsøk, og resultatene med sandkjøring var så lovende at han gjerne ville ha fortsatt forsøkene for å prøve leirkjøring eller andre jordforbedringsmidler, men det ble ikke gjort. Han kom imidlertid fram til at «De Elementer, hvoraf Naturens Producter ere sammensatte, ere at finde overalt, kun i forskjellige Forhold tilstede, og det er daarligt at troe, at det var visse jordarter forbeholden, at tilveiebringe Næring for den modtagne Sæd».

A a l l mener øyensynlig at der må forsøk til for å komme videre. Etter å ha skrevet om visse vanskeligheter, sier han:

«Atter ved denne Leilighed maa jeg tale den fattige Agerbrugers Sag. Den uformuende Landmand har intet at ofre paa Forsøg, hvoraf Frugterne høstes i en tilkommende Tid.»

J a c o b A a l l var en praktisk anlagt og meget klok mann som gjerne meddelte resultatene av sine forsøk. Han slutter beretningen med å si:

«Uden at blues ved at tilstaae mine Vildfarelser, til Andres Advarsel, vil det uendelig fryde mig om mine bekjendtgjorte Erfaringer kunde tjene andre Landmænd til Veiledning.»

Dette var om hans erfaringer med dyrking av myr, og selv om han så en stor fremtidig fordel i dette, sier han at «den faste Jordmarks Forædling» var av størst betydning og måtte gå foran myr dyrkingen.

Om en søker å få greie på hva en visste om myr dyrking for hundre år siden, kommer en i forbindelse med eventyrfortelleren P. C h r. A s b j ø r n s e n. I 1857 ga han ut et skrift hvor han samlet de erfaringer en hadde om myr dyrking både i Sverige og her i landet. Asbjørnsen er også inne på at vannsyke myrstrekninger er uheldige for sunnhetstilstanden og for jordbruket i de nærmeste omgivelser. Derfor anbefaler han at alle myrer skal gjennomskjæres med kanaler så frostfaren for kornet kan reduseres. Myrene skulle bli til naturlig eller kunstig grasmark og derved til stor nytte for fedriften, mente Asbjørnsen. Han er ikke fornøyd med det som blir

Fra Det norske myrselskaps forsøksstasjon på Mæresmyra i Sparbu. Uthus og formannsbolig. (Fot. H. H.)

gjort. Det som mangler er «Foretagelsesaand, Indsigt, Kundskab og Dyktighed». Myrene er «en højst velsignelsesrig Mark for Brugen af store Pengemidler og Arbeidskræfter», skriver han.

Noen myr dyrkingstiltak var det gjort utover i det 19. århundre. På Furlandsmyrene i Romsdal var oberst Ekensteens benkningsmetode prøvet, men noen videre anvendelse fikk denne metode ikke. Vi må også nevne dyrkingsarbeidene på Ustmymra i Sør-Trøndelag og forsøkene på Åsmymra i Akershus. Det som skrives om disse dyrkingsforetagender viser hvilke store vanskeligheter en hadde å kjempe med i myr dyrkingens barndom, men det gav allikevel visse holdepunkter som ansporet til fortsatt myr dyrking.

Som nevnt foran, skapte kunstgjødselen nye muligheter for myr dyrkingen. G. E. Stangeland, som med stipendium av Selskapet for Norges Vel hadde studert myr dyrking i utlandet og senere ble ansatt som myrkonsulent, skriver om dette i 1896:

«Hvad der ikke har kunnet opnaaes ved Anvendelse af rigelig Kreaturgjødsel og Sædskiye, er i den senere tid opnaaet ved Anvendelse af Mineralgjødninger — Mergel, Kalk, og de forskjellige Fabrikata med Indhold af Kali og Fosfor-

Fra Det norske myrselskaps forsøksstasjon på Mæresmyra i Sparbu.
Bestyrerboligen. (Fot. H. H.)

syre. Det er derfor sandsynligt at man nu gaar imøde en betydelig Fremgang i Myrdyrkningen.»

S t a n g e l a n d kunne vise til noen erfaringer i myrdyrking fra Jæren, men dette er ikke nok, mente han, og skriver videre:

«Ligeoverfor dette Spørgsmaal som saa mange andre, der vedkommer Jordbruget, er der et stort Felt for videnskabelige og praktiske Forsøg. Fuldt ud paalidelige kan de kun udføres ved en ordentlig Forsøgsstation, men en saadan findes desverre ikke her i landet. Hvorledes kunde ikke saadanne Forsøg veilede den praktiske Bedrift, hvor en menneskelig Levealder er for kort til at opnaa Klarhed. Forstaaelsen kan desuden ikke erhverves uden videnskabelige Forudsetninger og Hjælpemidler.»

Det som her er referert tyder på at i tiden like før hundreårsskiftet modnedes mange ideer omkring myrenes utnyttelse også til dyrkingsjord. Det var en rimelig og naturlig følge av dette at Det norske myrselskap ble stiftet. Dermed var det utsikt til å få et mer planmessig arbeid i gang.

Hva har vi så av dyrket og dyrkbar myr her i vårt land? I sin bok «Myrene i næringslivets tjeneste» har direktør Løddesøl gitt dette spørsmål inngående behandling og

kommer fram til det resultat at til utgangen av 1943 var det rundt regnet 1,24 mill. dekar myr som var tatt i bruk til jordbruksmessige formål. Etter 1943 er det dyrket ca. 75.000 dekar myr, så samlet kan en regne arealet i dag til ca. 1,3 mill. dekar. Sammenholdt med hele landets jordbruksareal, som etter siste jordbrukstelling i 1949 er på 10.455.631 dekar, ser en at de dyrkede myrene i dag spiller en meget betydelig økonomisk rolle i det norske jordbruk.

Det jordbruksmessig, dyrkede myrareal gir for tiden fra 280 til 300 millioner förenheter pr. år, som etter dagens priser må regnes å ha en verdi av omlag 100 mill. kroner.

I perioden fra 1921 til 1943 ble det pr. år gjennomsnittlig nydyrket ca. 25.000 dekar myr, og tendensen er at myrene gir en stadig større prosentvis andel av det areal som dyrkes opp. Alle fagfolk er enige om at under fortsatt nydyrking vil myrene utgjøre en stadig større andel av dyrkingsjorden. Det er en kjent sak at fastmarksjorden som står til disposisjon for nydyrking og bureising har minket sterkt, og myrene må derfor tjene som dyrkingsfelter i langt større utstrekning enn tidligere dersom utvidelsen av vårt dyrkede areal skal kunne fortsette.

Det er imidlertid umulig å si bestemt hvor mange dekar myr skikket til dyrking det finnes her i landet. Grensene for hva som er dyrkingsmyr eller ikke kan flytte på seg etter hvert som en bedre arbeidsteknikk læres, og en finner fram til stadig mer høvelige planteslag som passer på myr, og som kanskje kan gå høyere over havet. I «skogbandet» og videre opp mot høyfjellet ligger også store myrvidder.

Selv om jordbruksstatistikken ikke kan gi oss nøyaktige oppgaver over arealet av dyrkingsmyr, har vi allikevel visse holdepunkter. Landbruksdepartementets jordregister over dyrkingsfelter viser i alt 3,29 mill. dekar jord skikket til oppdyrking, og av dette er ca. 1,57 mill. dekar myr. Dette tallet er sikkert ikke satt for høyt, og det omfatter bare større felter. Tar en også med mindre myrer, og støtter seg til oppgavene fra Landsskogtakseringen og Myrselskapets myrinventeringer, finner en at Norge har minst 5 mill. dekar myr skikket for opp-

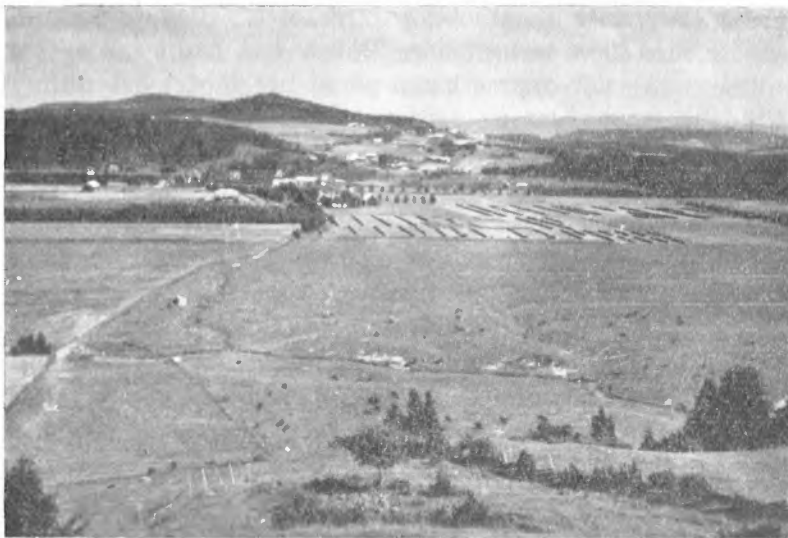
dyrking. Myrselskapets foregangsmenn fra begynnelsen av opererte med 3—4 mill. dekar. Det er i et hvert fall sikkert at disse menn var oppmerksom på at her lå det betydningsfulle arbeidsoppgaver og ventet, og selskapet tok fatt etter beste evne.

Kunstgjødselen var så smått begynt å bli kjent også her i landet ved hundreårsskiftet, og myrsakens menn stilte store forhåpninger til dette driftsmiddel. Det å skaffe plantenæring nok til dyrkingsfeltene på myr var av stor betydning, men hvordan denne gjødsel skulle brukes, i hvilke mengder og forholdet mellom de enkelte slag, det visste en den gang svært lite om. I Sverige hadde en begynt å få noen forsøksresultater å bygge på, og den fremste mann på dette område i Sverige, dr. Hjalmar von Feilitzen, ble anmodet om å komme til et møte i Myrselskapet den 11/2 1905 for å holde foredrag om myr dyrking. Møtet var meget godt besøkt, og det var stor interesse for spørsmålet. Dette året ytet Myrselskapet kr. 530,— som støtte til en del gjødslingsforsøk på myr. Disse feltene var det amtsagronom K. Monrad i Buskerud som hadde ledelsen av.

Styret var imidlertid stadig opptatt av å skaffe midler til en fast ansatt myr dyrkingskonsulent, og på representantskapsmøte 10/2 1906 «Besluttedes at søge oprettet en stilling som leder af selskabets virksomhed paa myr dyrkningens omraade». På det etterfølgende årsmøte holdt direktør J. O. H. L. Hirsch foredrag om myrsaken, og dyrkingsproblemen kom sterkt fram der.

Landbrukskandidat O. Glærum fikk selskapets stipendium for å utdanne seg til stillingen som myr dyrkingskonsulent. I «Meddelelser fra Det norske myrselskap», nr. 1, 1922, har forsøksleder Glærum skrevet om «Erindringer fra den tid forsøksstasjon på Mæresmyren blev opprettet». Vi gjengir her hans beretning om dette fordi den gir oss et meget godt bilde av hvordan stemningen var, både hos styresmaktene og hos den almene mann.

«De har spurt om jeg vil skrive nogen ord om opprettelsen av forsøksstasjon på Mæresmyren.

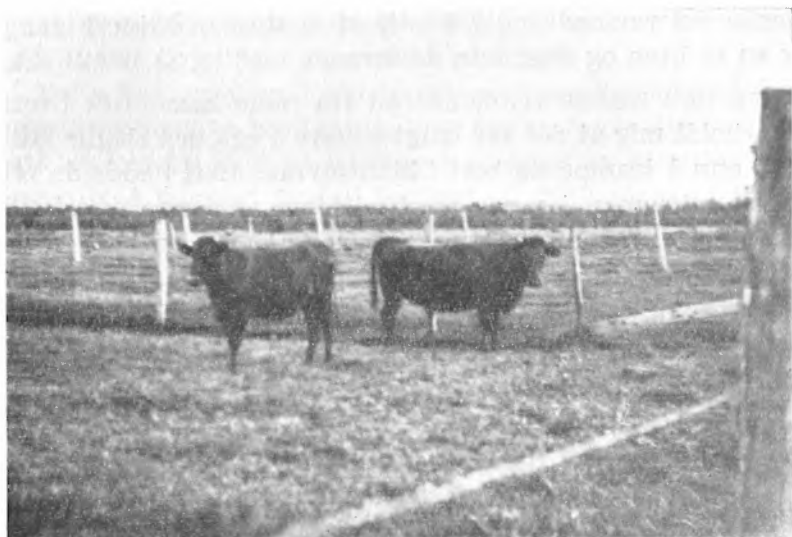
Utsyn over Mæresmyra fra Øvre Mære. I forgrunnen en del av Landbruksskolens kulturbeiter. (Fot. K. V.)

Dette kan jeg vel nu gjøre, da mange av de stridsspørsmål, som den gang var temmelig varme, nu for lenge siden er avdempet og hører fortiden til og enkelte trekk fra denne forsøksstasjons opprettelse måskje kan ha sin interesse — særlig for de unge landbrukets menn —.

Min befatning med forsøksstasjonen begynte egentlig slik:

I 1906 tildelte Det Norske Myrselskap vår nuværende landbruksdirektør B j a n e s et stipendium for å studere myr dyrkning i utlandet. Han blev ansatt som landbrukskonsulent, og jeg fikk stipendiet som hans varamann. Hensikten var at jeg skulde utdannes som konsulent i myr dyrkning og at jeg skulde overta stilling i myrselskapet med den hovedoppgave å reise hele landet rundt og agitere for myr dyrkning og veilede folk i dette arbeide.

Den «offentlige mening» om betimeligheten av dette skritt fra myrselskapets side var meget delt. Allerede fra første stund fikk man føle, at vinden blåste sterkt fra to motsatte sider. Det manglet ikke på advarsler; men heller ikke på tilskyndelser, og jeg tror, jeg for min del hadde gitt det hele op før begynnelsen dersom ikke min varmhjertede gamle lærer

Beitefelt på Mæresmyra, anlagt 1930. (Fot. K. V.)

dosent Landmark ganske praktisk hadde løst vanskeligheten på dette tidspunkt idet han sa: «Bare reis til utlandet, det greier sig nok, det er ingen ekteskapskontrakt mellom Dem og myrselskapet.

Ut på høsten 1906 kom jeg hjem igjen og overtok stilling ved Stavanger landbruksskole.

Myrselskapet androg nu om statsbidrag til opprettelse av en myrkonulentstilling; men stemningen for en sådan var hos de bevilgende myndigheter yderst tvilsom. På flere hold måskje på grensen av krigslysten. Resultatet blev at stortingets landbrukskomité motsatte sig at myrselskapet fikk statstilskudd til opprettelse av stillingen.

Jeg fikk et brev fra formannen i myrselskapet — daværende amtmann H o l s t — som på det alvorligste foreholdt mig hvad det nu gjaldt for myrselskapet i denne sak, og at jeg på det grundigste måtte forberede mig på å holde et foredrag i Kristiania i myrselskapet, og fra selskapets sekretær fikk jeg meddelelse om, at på dette møte skulde direktør H i r s c h og jeg optræde som foredragsholdere, og at Kongen, storting og regjering var innbudt. Nu, dette hørtes jo meget høitidelig og meget alvorlig ut, og jeg kunde ikke helt forstå den gang

hvorfor det var nødvendig å sette et så stort maskineri igang for en så liten og etter min daværende mening så liketil sak.

Jeg fikk mange velmente råd fra mine kamerater hvori de forholdt mig at det var langt sikrere å «gå den slagne landevei enn å trampe sig bort i blautmyra». Heri hadde de vel aldeles rett; men jeg var overbevist om at denne motstand kun var foreløbig, og at den raskt vilde gå over dersom man kun greide å overvinne de første vanskeligheter.

Reisen til det ovenfor nevnte møte var i flere henseender interessant. Først blev nu uværet langs kysten forskrekkelig både frem og tilbake.

Toget over Jæren stod på grunn av snehindring — som vel ikke hender så tidt. Stormen så voldsom at fjordbåtene i Ryfylkefjordene måtte fortøie hvor de best kunde og stormfloden så høie at sjøen gikk innover brygger og nærmeste gater i Stavanger. To store strandede dampskiber gikk vi forbi: Jeg måtte sande poetens ord: seiler man sin skute på grunn så var det d o g lystig å fare!

I myrselskapets styre var stemningen noget usikker; men alle var enig om å gjøre hvad gjøres kunde for å få stillingen opprettet, derimot var meningene delte, når det gjaldt myr-konsulentenes arbeidsopgaver.

To formående menn vilde at jeg skulde lese op mitt foredrag på forhånd til dem. Det gjorde jeg for den ene, da jeg forstod han i det vesentlige var enig i de synspunkter jeg selv hadde, men avslog for den annen, da jeg fryktet for at det muligens kunde komme til uheldig meningsutveksling på forhånd. Avdøde amtmand H o l s t — myrselskapets daværende formann — fremholdt for mig at det gjaldt å være forsiktig, da det dessverre ikke hadde gått godt med enkelte større myr- dyrkninger her i landet.

Advarslene var selvfølgelig vel begrunnet. Jeg var jo et så godt som uprøvet og ubeskrevet blad der likeså godt kunde skade myrselskapet som gavne det i denne høitidelige forsamling.

I foredraget fremholdt jeg mitt syn på de fremgangsveier myrselskapet burde gå for å fremme myr dyrkningen og frem-

holdt så sterkt jeg turde betydningen av en fast forsøksstasjon for myr dyrkning.

Da saken kom op i stortinget med landbrukskomitéens innstilling på ikke bevilgning, blev der en temmelig lang debatt, som endte med, at stortinget på tross av komitéinnstillingen med knepent flertall bevilget til stillingens oprettelse.

Når man nu 15 år efter leser denne debatt kan man måskje stusse over at en i og for sig så liten sak kunde vekke såvidt hissig motstand — og tildels fra hold hvor man ikke skulde vente den.

For den som stod den litt nærmere er det dog helt forklarlig og motstanderne var ut fra sitt syn på saken i sin gode rett.

Det blev ofte i denne tid hevdet at en reisende konsulent i myr dyrkning liten nytte kunde gjøre. Uten støtte i grundige forsøk og praksis utsprunget av norske forhold vilde foranstaltningen være et slag i luften. Dette syn var utvilsomt riktig. Et annet syn var det, at myr dyrkningen var et penge-spørsmål. Vi forstod og kjente til alt, hvad der var nødvendig for å dyrke god myr, og annet enn god myr skulde man ikke befatte sig med. Altså var flere kunnskaper på dette område unødvendig, det gjaldt kun å bevilge til direkte dyrkningsbidrag til dem som vilde ta fatt på den «gode myr». Dessuten henvistes også til eksempler, hvor angivelig nydyrking efter «moderne teorier» var utført med ugunstig resultat.

Dette siste syn var selvfølgelig det farligste for myr dyrkningen, da det måtte utspringe av selvgodhet grunnet på uvidenhet, og det er som bekjent to motstandere man bør ha respekt for.

Man måtte dog anta med sikkerhet at denne motstand gikk snart over, dersom man kunde komme over de første vanskeligheter og det gjaldt for myrselskapet på dette område å skaffe et håndgripelig bevis for at man kunde få utrettet noget til gagn for myr dyrkningen og rygge noget ved den opfatning at vi intet hverken behøvde eller kunde utrette for å gjøre våre kunnskaper om myr dyrkningen grundigere og mere omfattende.

Skulde dette lykkes var det klart for mange at en forsøks-

Fra Mæresmyra. Forskjell på ensidig og allsidig gjødsling. (Fot. K. V.)

stasjon måtte opprettes, men det var også klart at der frembød sig vanskeligheter slik som stemningen da var. Enda en ting måtte man ha for øie, og det var, at grep man feil under det første arbeide med forsøksstasjonen f. eks. valgte et uheldig sted eller var uheldig på andre måter, kunde det, slik som saken stod, medføre uheldige ja måskje uberegnelige følger både for myrselskapet og myrdyrknings-saken.

Det var også noget delte meninger innen styret om, hvad konsulenten burde legge mest arbeide i. Det blev således sterkt fremholdt, at han burde reise meget og direkte veilede i myrdyrkning og hverve medlemmer for myrselskapet og gjøre dette sterkere.

Man måtte imidlertid være klar over at en sådan stilling som bare reisende konsulent vilde før eller senere falle i fisk, uten at arbeidet støttet sig til undersøkelser over myrdyrkningssspørsmål her i landet.

Her måtte en middelvei velges, da man hadde bruk for alle interesser for myrsaken, selv om det var nødvendig å omgruppere dem noget, så det som enkelte satte øverst på programmet kom nederst; men dette måtte gjøres med lempe.

Fra Mæresmyra. 2. års eng, til venstre uten kali, til høyre allsidig gjødsling. (Fot. K. V.)

Imidlertid hadde spørsmålet om en myrforsøksstasjon vakt nogen oppmerksomhet og grosserer Hans Holta i Skien tilbød sted for en sådan og lovet å støtte dens virksomhet også på annen måte.

Det blev også undersøkt et sted for en sådan stasjon på Romerike.

Omtrent samtidig med disse undersøkelser kom en henvendelse fra amtsagr. Eggen som gjorde oppmerksom på Mæresmyren som stedet for en sådan stasjon.

Mæresmyren blev så på forsommeren 1907 undersøkt av Eggen og mig. Samtidig fikk jeg anledning til å holde et foredrag for Nord-Trøndelag fylkesting om myr dyrkning og en fast myrforsøksstasjon. Samme dag den 12te juni besluttet fylkets landhusholdningsselskap inntil videre å yde kr. 400,00 til stasjonens drift på betingelse av at Det norske myrselskap overtok opprettelsen og driften og den blev lagt på Mæresmyren.

Samtidig rettet landbruksselskapet en henvendelse til Mære Landbruksskole om inntil videre å avstå et rum i skolens uthusbygning og myr for stasjonen. Dette gikk jo meget

godt da formannen i landbruksselskapet og bestyreren av Mære Landbruksskole var en og samme mann, nemlig nuværende stortingsmann Johs. Okkenhaug.

Med disse resultater reiste jeg tilbake til et styremøte i myrselskapet. Til dette møte sendte E g g e n en kraftig henstilling om å oprette stasjon på Mæresmyren, og herfor fortjener Eggen myrselskapets takk.

Flere av styrets medlemmer hadde sin betenkelighet over denne plan. Det blev bl. a. fremholdt at en forsøksstasjon er det umulig at sette igang med så yderst få midler som foreslått og det til og med på u d y r k e t l a n d u t e n h u s. Dessuten stred det delvis mot hovedformålet ved myrkonsulentstillingens opprettelse.

Dette var selvfølgelig riktig nok; men følgen av forhandlingerne blev dog at det blev besluttet å gå igang med stasjonen.

Kursen var nu bestemt og det tør vel sies at de efterfølgende år har vist at den var nogenlunde riktig.

I slutten av september 1907 flyttet jeg op til Mæresmyren og virksomheten skulde begynne.

Der lå den veldige Mæresmyren med enkelte dyrkede mindre innhugg i sidene, hvorav det største var det som landbruksskolen hadde gjort.

Vi begynte dyrkingen omtrent midt på den store flate, så skulde i alle fall ingen kunne si, vi var redd for å legge fra land. I Stenkjær blev en øks og en trillebår og to jernspader kjøpt. Det var de eneste selveiende redskaper forsøksstasjonen på Mæresmyren begynte sin virksomhet med.

Det var selvsagt en og annen gang gjennom de første årene før vi fikk den første låven opbygd i 1909, hustre og kaldt midt på den store husløse myr, hvor det var på kilometervis til nærmeste gård. Vi hadde således intet annet sted å opbevare kunstgjødselen, vår øks og trillebærer enn i en barhytte som min medhjelper, Anton Buan, satte op, og i ly av den har nok Buan spist sin frokost og middag mange sure dager; men tiltross herfor må han ha befunnet sig nogenlunde vel; ti han har fortsatt ved forsøksstasjonen fra det første spadestikk blev tatt inntil nu.

Men de aller fleste dager var herlige dager. Når solen steg op over det vakre Sparbu og kastet sin glans over de velbygde gårder langs åser og lier og granskogen strålet i vårgiddet og den mektige myr lå like som og ventet på å bli forvandlet til gulnende akre og grønne enger og lerken sang sin klareste vårsang høit oppe i vårlufta, da merket man, at man arbeidet i pakt med naturen, til gagn for mange og til skade for ingen.

Det kunde være flere trekk å fortelle fra stasjonens første virkeår; men jeg skal kun nevne et par.

Vi hadde jo ingen hester eller kjøreredskaper og som før nevnt ingen huser; men naboerne var alltid velvillige og særlig var jo landbruksskolen en sterk hjelper; men det hendte jo at jeg måtte ta min sykkel halv fem om morgenen og reise til flere gårder og spørre om å låne hester i våronnen. Ti det var jo umulig også for de andre mange ganger å låne hestene til oss når de hadde for meget selv å gjøre.

En mann som her skal nevnes er fylkesagronom Salberg i Østfold. Han var den gang gårdsbestyrer på Mære.

Når det var hester, ploger, harver og vogner det gjaldt, var han alltid velvillig. Straks han så mig så jeg hans lune smil, og han sa alltid: Er det hest-laust nepå myra igjen? Ja, jeg måtte nok bekjenne det var så, og at det hastet så og så meget. Det hendte nok mange ganger, at vi på Mære landbruksskole fikk ta både hester og harver ut av arbeide og kjøre på myra med dem.

Her som ellers manglet det selvsagt ikke på «verdens-dom» og mange ting fikk vi selvfølgelig høre og mange velmente, men kanskje undertiden mindre forstandige råd blev selvfølgelig gitt oss. Et vil jeg få lov til å nevne, da det i visse henseender er karakteristisk.

En lørdags eftermiddag våren 1908 holdt min kone og jeg på å plante kål på det første nybrudd vi hadde fått istand. Da kom to aktverdige og dyktige menn gående forbi oss. Vi samtalte om dyrkingen og den ene sa: Å ja, å plante kål på Mæresmyren det går vel an for eder, som har fast lønn å leve av; men et eneste kålhode blir det nå ikke her, det vet nå alle før.

Fra Mæresmyra. Gjødslingsforsøk i poteter. Til venstre tydelig kalimangel. (Fot. K. V.)

Vi blev selvfølgelig begge såret, ti «myra» var jo vort «første håp» den gang. Men jeg sa til min kone: Vi må ikke ta så tungt på slikt; ti det er jo nettop slike vi skal overbevise om det motsatte.

Skjebnen var oss gunstig. Ut på høsten holdt min kone og jeg på å ta op hodekålen og den var svær. Vi skulde sende på en utstilling av den og andre grønnsaker og rotfrukter. Da hendte det sig så merkelig, at nettop den samme mann som gikk forbi da vi plantet kom forbi oss også nu. Han sa: Ja hodekål og slikt noget vokser vel alltiss, men havre og poteter får de aldri til.

Da så min kone op med et stort smil, men vi sa ingen ting, og mannen fikk med et så travelt og gikk. —

Det var jo litt brysomt mange ganger å holde det gående, men med utmerket støtte fra Mære landbruksskole gikk det jo temmelig raskt fremover til det bedre, og en underlig stor dag var det, da den første selveiende hest stod på stasjonen. Likeså da kona mi kom bort på «myra» med sjokolade og

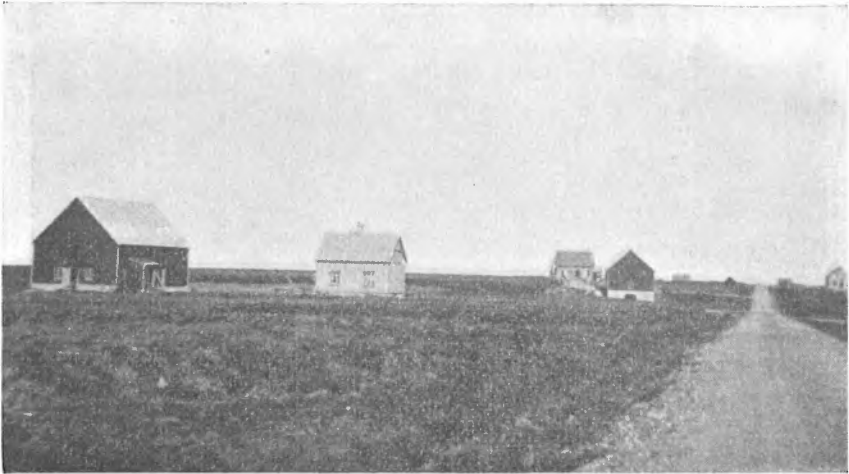
Fra Mæresmyra. Forsøk i poteter og hodekål. (Fot. H. H.)

kaker da mønsåsen var lagt på den første lille låven. Siden gikk det jo slag i slag med kanalisering, straffanger, baraker, opsynsmenn og politihunder og mange andre ting som følger kulturen — og så kom jo L e n d e-N j a a og rev ned alle gjerdene om det lille stykke vi innhegnet og rev ned den første låven igjen og bygget en meget, meget større. Fjernet tomten etter barhytten og satte op en fin bolig og mangt annet, så nu er jo ikke den lille tarvelige begynnelse annet enn en saga rummende nogen minder om tvil, tro og endel arbeide.»

Ja, L e n d e-N j a a rev ned alle gjerdene, det var så. Men han hadde G l æ r u m s grunnleggende arbeider å bygge videre på. Mistilliten til myra som dyrkingsjord hadde fått en slem knekk, og L e n d e-N j a a gikk videre i raskt tempo. Stadig nye spørsmål er tatt opp til gransking og intet er spart for å gjøre resultatene kjent. I de forsøksmeldinger som er sendt ut fra Forsøksstasjonen på Mæresmyra er et meget stort antall myr dyrkingsspørsmål behandlet.

For å gi forsøksarbeidet større bredde har det gjennom alle år vært drevet med spredte felter utover landet.

Ut fra det faktum at myrjorden utgjør en så stor andel

Fra Smølamyrene. Bureisingsbruk tilhørende Ny Jord. (Fot. E. G.)

av den dyrkede mark, og fremover vil gå inn med en stadig større andel i nydyrkingen, har forsøksvirksomheten på dette område den største betydning. Det arbeid som er utført er meget omfattende, og det kan være grunn til å tenke over hva vi hadde visst om myr dyrking her i landet om ikke Myrselet hadde drevet sin forsøksvirksomhet. Oppgaven har vært å vise fremgangsveger og mål for kultivering og dyrking av myrene våre. Både vitenskapelig og praktisk har det vært arbeidet med spørsmålene. Mange gode svar er gitt, men oppgavene er mangfoldige og stadig nye.

Det skal nevnes at de første nydyrkingsforsøk (jordbearbeidingsforsøk) som var anlagt her i landet, ble satt i gang på Mæresmyra og at kulturbeitespørsmålet ble tatt opp på forsøksmessig basis alt i 1912. I 1926 hadde Mæresmyra landets største forsøksareal i beitekultur.

Forsøkene omkring myr dyrkingsproblemen fortsetter og det er stadig nye oppgaver å ta fatt på. Den nåværende forsøksleder Hans Hagerup og assistent A. Hovd har bl. a. arbeidet meget med gjødslings- og kalkingsspørsmålene til de forskjelligste vekster dyrket på myr. Dertil kommer grøfteforsøk, rotvekst- og grønnsakforsøk, ulike dyrkingsmåter og beitekontroll, korndyrking på myr, myrforsøk i fjellet, røyking mot nattefrost m. v.

Vi avslutter dette avsnitt med å sitere professor L e n d e-
N j a a. Han skrev i sin siste beretning fra Mæresmyra, som
kom ut i 1921:

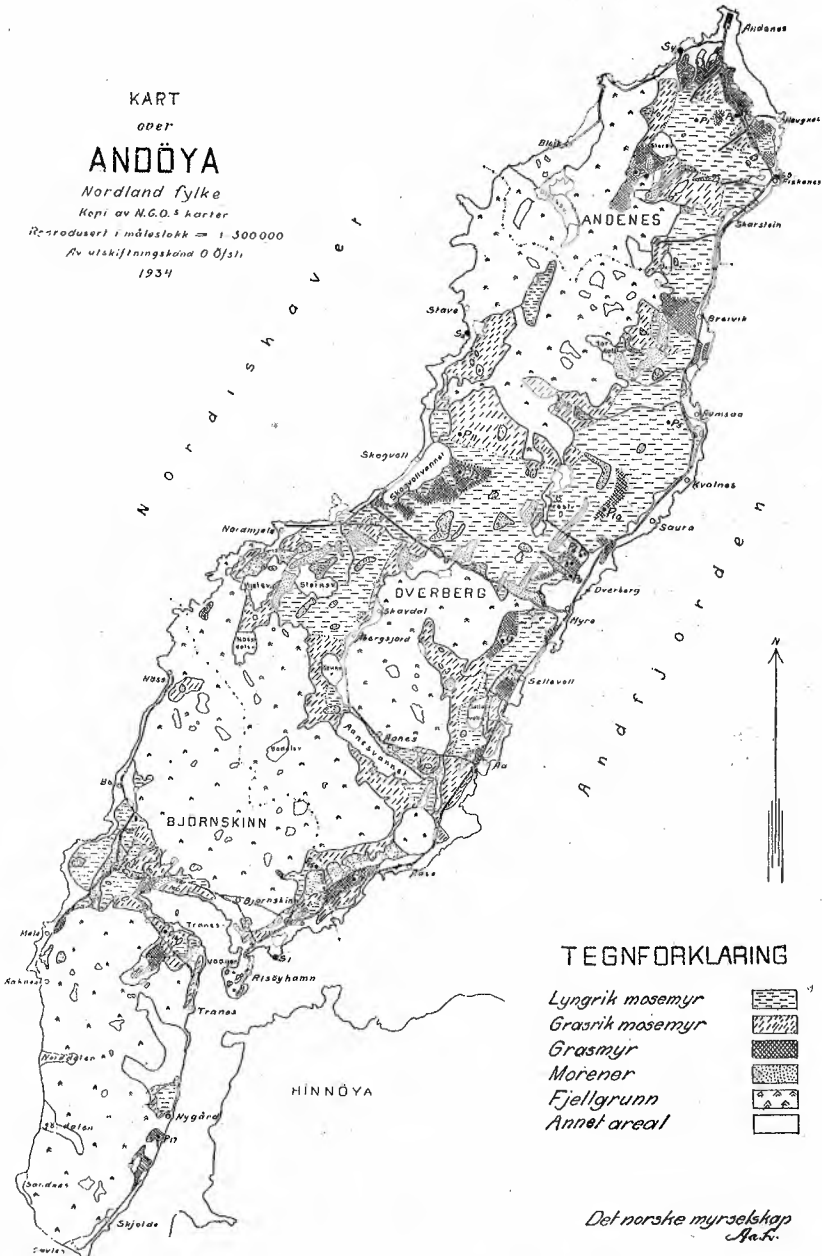
«Det er med vemodige følelser jeg etter 11 aars arbeide
forlater stillingen som leder av forsøksstationen paa Mæres-
myren hvor jeg har hat saa at si ubegrenset adgang til vel-
skikket forsøksjord, hvor jeg har hat den glæde at se det
dyrkede areal økes fra 18 til 245 maal og hvor alle de nu-
værende bygninger er reist i denne tid. Ved et nyrydnings-
arbeide som dette blir en knyttet fastere til stedet enn ved at
arbeide paa en mer færdig gaard.

Jeg kan takke en lykkelig skjæbne for at den førte mig
til et saa glimrende arbeidsfelt som Mæresmyren og har git
mig anledning til at være med paa arbeidet for at løse ut de
bundne herligheter i vore mange millioner maal myr. Og
myrjorden har overtruffet mine ganske store forventninger
da jeg begynde. Skjønt de senere aar har vist en glædelig
fremgang for myr dyrkingen, er vi endnu bare ved begyndel-
sen, naar vi ser paa landet som helhed. Ved hjelp av kund-
skapens lys og troens varme er jeg forvisset om at vore myrer
med økende fart vil bli lagt ind under kulturens befruktende
haand.»

VI. Myrundersøkelser og myrinventering.

En oppgave som alt fra første dag har vært aktuell er
m y r u n d e r s ø k e l s e r. Det er tidligere i denne melding
nevnt hvordan sekretær T h a u l o w stadig var på farten for
å etterkomme rekvisisjoner om å undersøke hvorvidt myrer
som var innmeldt til undersøkelse var skikket til et bestemt
formål. Den slags konsulentarbeid har fortsatt gjennom
alle år.

M y r i n v e n t e r i n g e n ble satt i gang i 1934. Det var
direktør L ø d d e s ø l som gjorde opptaket og organiserte
dette arbeid. Spørsmålet om utvidede myrundersøkelser had-
de vært oppe i Myrselskapet flere ganger tidligere. Stadig
kom det fram at vi visste så lite om myrene i landet. I styre-
møte den 28/10 1909 ble det fremmet forslag til Landbruks-
departementet om «at paabegynde planmessige myrunder-

Oversiktskart over myrene på Andøya i Nordland hvor myrinventeringen begynte i 1934. Her er påvist ca. 165.000 dekar myr.

søkelser med kartlæging og opmaaling av alle forekommende myrer».

Under et representantskapsmøte den 8/3 1922 var samme sak fremme til diskusjon. Forsøksleder Glærum hevdet da at Norges geografiske oppmåling måtte sørge for å få avmerket myrene mer fullstendig på sine karter, slik at en på den måten fikk en viss oversikt. Denne linje har imidlertid ikke ført oss videre fremover.

Myrinventeringen er en forrådsstatistisk undersøkelse vedkommende myrene i Norge. Først og fremst vil en få vite hvor de enkelte myrer og myrområder finnes i terrenget. Det er ikke nok å vite at vi i et fylke eller herred har et visst antall dekar myr, men vi må ha rede på hvordan disse myrer ligger til. Myrinventeringen skal nemlig tjene praktiske formål og da spiller myrenes beliggenhet i forhold til bebyggelse, kommunikasjoner, høyde over havet o.s.v. en viktig rolle. Myrinventeringen gir også beskjed om hva slags myr — og torv — en har med å gjøre og hva forekomstene sannsynligvis best kan nyttes til. Inventeringen utføres alltid i forbindelse med oversiktskarter hvor myrenes beliggenhet, størrelse, form og «bonitet» inntegnes.

Myrtypene klassifiseres etter Hanna Resvoll Holmsens og Gunnar Holmsens system. Myrdybde og undergrunn bestemmes ved systematiske boringer som utføres i den utstrekning det ansees for nødvendig. På den måten får man en oversikt over eventuelle brenntorv- og strørtorvmasser som måtte finnes i myrene da boringene alltid kombineres med bestemmelse av torvens omdannelsesgrad. Samtidig samler en materiale for å bestemme myrenes dyrkingsverd. Til støtte for skjønnnet tas også ut prøver for kjemiske analyser. Dreneringsmuligheter og eiendomsforhold noteres.

Det som her er nevnt er arbeider som utføres i marken, og på grunnlag av dette materiale blir så kartene over det inventerte område tegnet opp og oversiktstabeller over myrene utarbeidet. På denne måten skaffer en seg en oversikt så fullstendig at en kan skille ut mindre verdifulle områder og trekke fram de verdifulle som egner seg for spesiell utnyttelse.

Oversiktskart over myrene på Smøla, som ble undersøkt i 1935. Det finnes her ca. 70.000 dekar myr av ulike typer.

Fra Vinjemyrene i Gimsøy. Fine dyrkingsmyrer som venter på kultur.
(Fot. Aa. L.)

Når så kravet om utnyttelse melder seg til et eller annet formål, f. eks. dyrking, bureising, kulturbeite, brenntorv, torvbriketter, strøtorv o.s.v. forutsettes at vedkommende område detaljundersøkes. Dette arbeid kan i tilfelle også utføres av Myrselskapets konsulenter, og da kan undersøkelsen konsentrere seg om et relativt lite område. Dermed vil konsulentarbeidet lettes i betraktelig grad, og en kan hurtig komme fram til et resultat. Spesielt under brenselkriser er det av overmåte stor betydning hurtig å kunne anvisa beliggenheten av nyttbare brenntorvforekomster.

Stadig kommer det til Myrselskapet forespørsler både fra offentlige og halvoffentlige institusjoner og fra privatfolk om å oppgi myrfelter som kan egne seg for et eller annet bestemt formål. Da er myrinventeringsresultatene gode å ha å støtte seg til.

I myrinventeringen har gjennom årene deltatt utskiftningskandidatene O. Øfsti og Oscar Hovde og landbrukskandidatene J. Heggelund Smith, D. Lømsland, S. Hobæk og O. Lie, samt småbrukskandidatene R. Lunde og Per Hornburg. Disse har hver i sær vært ledere for sine arbeidslag i marka og har senere bearbeidet materialet i samarbeid med hovedkontoret.

På myrundersøkelser i Finnmark. Bildet er tatt i midnattsol på Vadsømyra v. f. Vadsø. (Fot. Aa. L.)

Myrinventering er foretatt av større eller mindre områder innen følgende fylker: Finnmark, Troms, Nordland, Møre og Romsdal, Sogn og Fjordane, Hordaland, Rogaland, Hedmark, Oppland, Buskerud, Akershus og Østfold.

Fra 1934 til utgangen av 1951 er i alt undersøkt et område på 22.860 km², og innen dette er det påvist 1,3 mill. dekar myr. Som eksempel på myrinventeringskarter tar vi her med de to første som ble utarbeidet, nemlig over Andøya og Smøla. Senere karter er mer detaljerte. Det er imidlertid vanskelig å få med alle detaljer når kartene skal tegnes i så liten målestokk som det her blir tale om.

Under inventeringsarbeidet har Myrselskapets funksjonærer stadig søkt kontakt med landbruksautoritetene i de distrikter hvor undersøkelser skal settes i gang, for på den måten å få veiledning om hvilke områder som er av størst interesse å få undersøkt. Resultatene av inventeringen blir offentliggjort i Myrselskapets tidsskrift, og alltid sendt til de interesserte.

At disse undersøkelser er av den største betydning for planlegging av den videre utbygging av næringslivet i bygdene våre, kan det neppe være tvil om. Ikke minst har «Re-

gionalplanleggingen» i kystbygdene i Nord-Norge gjort bruk av inventeringsresultatene.

Det var A/S Norsk Varekrigsforsikrings Fond og Rådet for teknisk industriell forskning som fra først av bevilget midler til Myrselskapet slik at arbeidet kom i gang. Det må nevnes at generalsekretæren i A/S Norsk Varekrigsforsikrings Fond, avdøde professor Sem Sælaland, straks oppfattet betydningen av å få satt myrinventering i gang da Myrselskapet la fram forslag om dette for ham i 1933. Senere fulgte han interessert med i arbeidet til sin død i 1940. Stor interesse for dette arbeid viste også formannen i Rådet for teknisk industriell forskning, professor dr. B. F. Halvorsen.

Etter 1939 har Myrselskapet i enkelte år hatt ekstra statsbevilgning for å drive dette arbeid. Under Den norske landbruksuke våren 1939 holdt direktør Løddesøl et foredrag: «Myrinventering som fast ledd i arbeidet for landets selvberging». Der uttalte han at myrinventeringen måtte utbygges til et levende organ som stadig var i aktivitet ute på arbeidsfrontene. En antar at dette er like aktuelt i dag som den gang uttalelsen falt.

Større dagsaktuelle myrundersøkelser er i 1952 utført på Fauskemyrene i Nordland, et foretagende som er et ledd i Nord-Norgeplanen. Dette er bare ett av de mange eksempler som kunne nevnes på at Myrselskapet tar aktivt del i arbeidet for utbygging av næringslivet i bygdene våre.

VII. Arbeidet for å stanse jordødeleggelse (jordvern).

Det er rimelig at Myrselskapets konsulenter allerede på et tidlig stadium ble oppmerksom på den jordødeleggelsen som foregikk ved torvstikkingen i bygdene langs kysten fra Hordaland og nordover langs hele kysten til og med Finnmark.

Under et møte i selskapet 27/9 1923 var spørsmålet j o r d ø d e l e g g e l s e oppe til drøftelse. Den gang førte det ikke til noe annet resultat enn at en besluttet å sette i gang opplysningsvirksomhet for på den måten å gjøre hva man kunne for å få stanset ødeleggelsen. Dette opplysningsarbeid kan ikke ha gjort stor nytte. I mange av de skogfattige eller

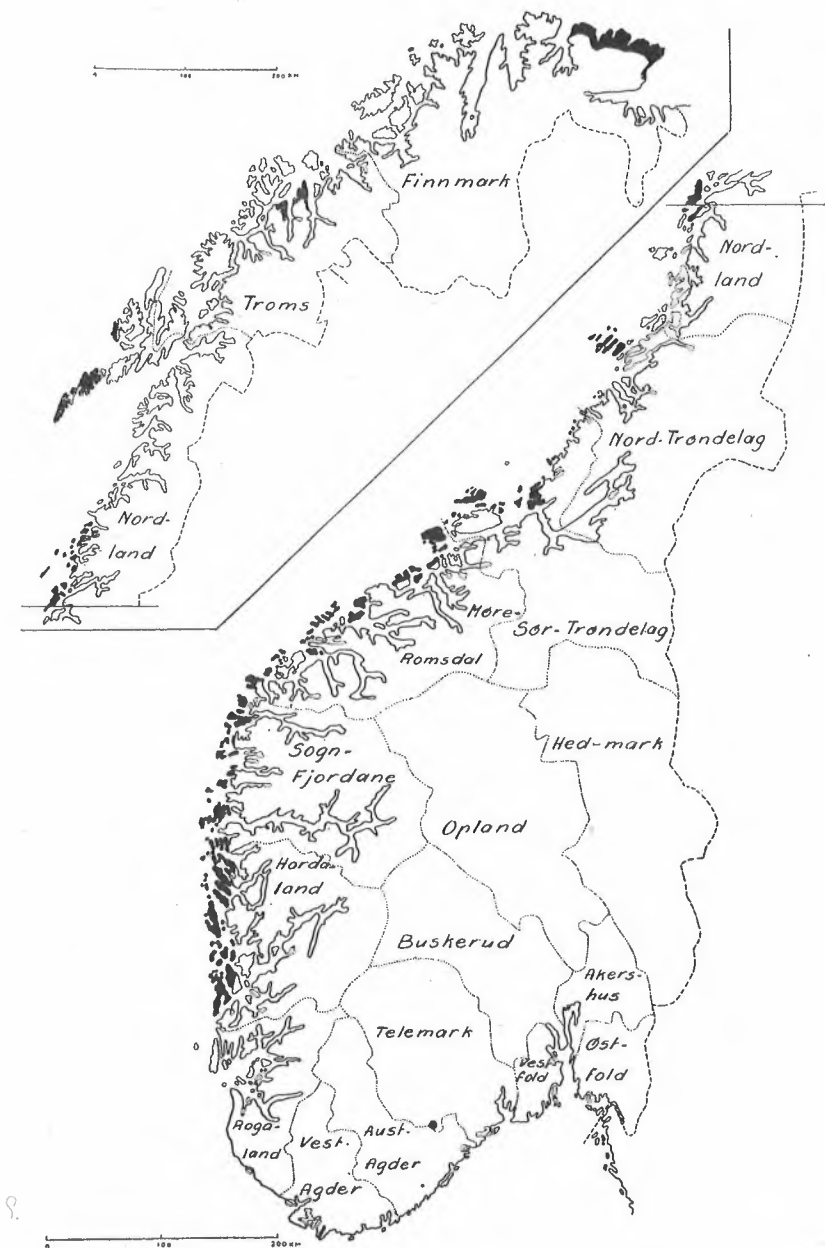

Jordødeleggelse ved urasjonell brenntorvdrift, Vannved i Nordvik, på Helgeland. (Fot. O. H.)

skogløse kystbygder har den årlige tæring på myrenes brenntorvmasser ført til at myrene helt eller delvis er tømt for torv. Neste skritt er da lyngtorvflekking, og det går til dels så vidt at det brennes grastorv som stikkes på meget grunne myrer eller fastmark. Dette er selvsagt et dårlig brensel og marken blir ødelagt eller sterkt forringet for senere bruk.

Urasjonell torvdrift er en omfattende og alvorlig sak og har tidligere vært behandlet av flere lokale institusjoner og komitéer. Men en manglet oppgaver over hvor stor ødeleggelsen var og man kom liksom ikke lenger.

I 1935 tok Myrsekskapet saken opp på bredt grunnlag. Gjennom landbruksselskapene på Vestlandet, Trøndelag og Nord-Norge ble det innhentet oppgaver over hvilke herreder innen de forskjellige fylker hvor det sannsynligvis foregikk jordavskrapning. De innkomne svar omfattet i alt 155 herreder. De opplysninger en fikk var oppsiktsvekkende. Myrsekskapet rettet så direkte henvendelser til jordstyrene i de interesserte herreder og ba om skjønnsmessige oppgaver så vel over den samlede som den årlige jordødeleggelse. Den oversikten som en på denne måten fikk viste at jordødeleggelsen for visse distrikters vedkommende hadde et ganske betydelig omfang.

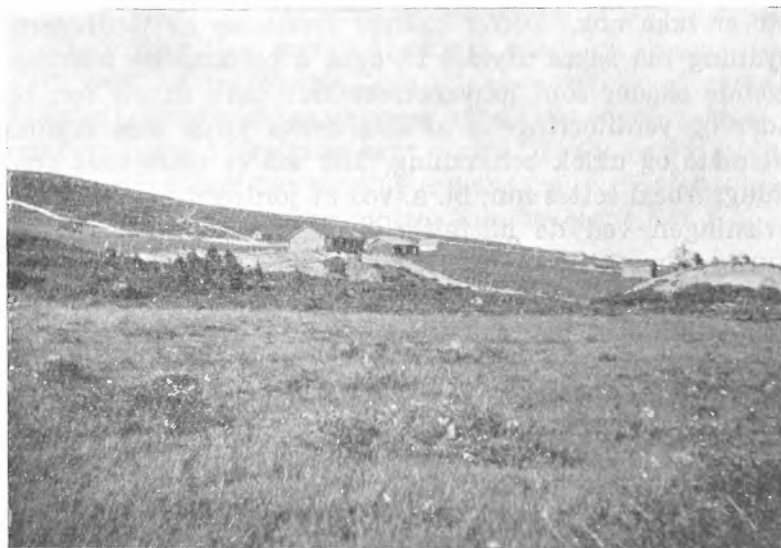
Kart som viser de områder langs Norges vestkyst som er mest berørt av jordødeleggelsen. (Merk forskjell i målestokk for Sør- og Nord-Norge)

Skogløs gård i Lykkjagrenden, Hallingdal. Fjellskogen er hogd til brensel. (Fot. C. L.)

Parallelt med dette arbeid satte Myrselskapet sommeren 1935 i gang en detaljert undersøkelse i Hjelma herred i Hordaland hvor bl. a. arealets fordeling på de forskjellige markslag, størrelsen av de ødelagte arealer og de gjenværende torvmasser, årlig brenselforbruk m. m. ble undersøkt. Til hjelp for arbeidet ble det forsøksvis opptatt såkalte «fotokarter» av Widerøes flyselskap. Undersøkelsene i Hjelma ble utført av forstkandidat T r y g v e E s p e l a n d under ledelse av direktør L ø d d e s ø l. Det skulle senere vise seg at disse undersøkelser fikk stor betydning som forbilde for lignende arbeider i en rekke av de øvrige kystherreder.

Materialet fra disse undersøkelser ble — som tidligere nevnt — lagt fram på Myrselskapets årsmøte i mars 1936. Den diskusjon som fulgte og de senere henvendelser til Landbruksdepartementet fra Myrselskapet, støttet av Det norske Skogselskap, resulterte i at Komitéen for myr- og jordvern i kystbygdene («Jordvernkomitéen»), ble opnevnt av Landbruksdepartementet den 25/6 1936. Som et resultat av komitéens arbeid ble Lov om vern mot jordødelegging («Jordvernloven») ved-

Fra Bjørnebråteseteren i Gol, Hallingdal. God brenntorvmyr i forgrunnen.
(Fot. C. L.)

tatt 18. mars 1949. Etter den tid har Myrselskapets funksjonærer ofte kommet bort i arbeider hvor spørsmålet om å håndheve lovens bestemmelser har meldt seg, men den største betydning har nok loven hatt ved sin blotte eksistens og som «vekker» av folkeopinionen.

Det er gjort et godt arbeid både av Myrselskapet og andre for å få stoppet jordødeleggelse ved urasjonell brenntorvdrift. Men dette er ikke nok. Jordvern er noe langt mer omfattende, og i Myrselskapet er en oppmerksom på dette viktige spørsmål. Direktør Løddesøl holdt bl. a. den 2/6 1950 foredrag på årsmøte i Hordaland landbrukssekskap hvor han avsluttet med å si:

«Jordvern (Soil Conservation) brukes i internasjonalt språkbruk som samlingsnavn for vern om og riktig bruk og behandling av all jord så den kan gi maksimalt utbytte. Også i vårt land bør vi ofre jordvernsaken langt større oppmerksomhet enn vi hittil har gjort. Riktignok har vi hos oss allerede gjort en del når det gjelder å få stoppet den jordødeleggelse som pågår ved urasjonell torvdrift i våre kystbygder, men

dette er ikke nok. Denne økende forståelse av jordvernets betydning må søkes utvidet til også å omfatte de naturbetingende skader som jordsmonnet kan være utsatt for, og skader og verdiforringelse av den dyrka jorda som skyldes driftsmåte og uklok behandling. Her må et målbevisst opplysningsarbeid settes inn, bl. a. ved at jordvern tas opp i undervisningen ved de anstalter hvor en slik undervisning naturlig hører hjemme. Dette gjøres nå i stor utstrekning i andre land som har slike problemer å kjempe med, og noe liknende må også med letthet — og med små omkostninger — kunne gjøres hos oss.

Det kan her nevnes at F. A. O. (De forente nasjoners ernæring- og landbruksorganisasjon) har tatt jordvernsaken opp på sitt program bl. a. ved å holde kurser, demonstrasjoner og kongresser. Dette arbeid søkes nå organisert for Europa ved å få etablert en komité av spesialister fra interesserte land. Komiteen skal ha til oppdrag å ta seg av spørsmål som står i forbindelse med vern om jordsmonnet og jordas riktige behandling og forbedring. Også vårt land er innbudt til å være med i dette arbeid, og har oppnevnt foredragsholderen som representant i komitéen. Vi vil derved få nytte godt av de resultater av vitenskapelig og praktisk art som vinnes i andre land når det gjelder disse viktige spørsmål. Og likeså vil de bidrag som vi selv eventuelt kan yte på dette område, hurtigst mulig komme andre nasjoner tilgode.

Til slutt vil jeg gjerne ha uttalt at vi må sette alt inn på å bevare jordsmonnet, som er den plantebærende og plantenærende del av de løse jordlag. I et forholdsvis jordfattig land som Norge, har de produktive arealer særlig stor verdi. Derfor må vi sørge for at alle former for jordødeleggelse, både de som er sosialt og naturlig betinget, søkes stanset så vidt dette står i vår makt.»

Slutningsbemerkninger.

Det norske myrselskap har i de årene som er gått vært en institusjon hvis oppgave det var å virke for rasjonell utnyttelse av myrene våre. På denne måten har selskapet også i høy grad vært arbeidsskapende.

Hovedkontoret har vært og er i Oslo, men over alt i landet møter en tiltak og virksomheter som Myrselskapet har vært med på å skape.

Det har vært av stor verdi for myrsakens fremme at selskapet har hatt et så godt samarbeid med flere andre institusjoner. Her må nevnes Trøndelag Myrselskap som ble stiftet i 1904. Dette selskap er egentlig et datterselskap av Det norske myrselskap og arbeider i Trøndelagsfylkene. Arbeidsoppgavene har stort sett vært de samme som for hovedorganisasjonen og selskapet er fremdeles i full virksomhet.

Tidligere var det flere lokale selskaper som f. eks. Romdals Myr dyrkningsforening, Kristiansand og Oplands Myr dyrknings selskap og Bergens Myr dyrkningsforening. De to førstnevnte organisasjoner er nedlagt. Den siste har lagt om virksomheten til vesentlig å yte bidrag til oppdyrking av både myr og fastmark.

Under et tidligere avsnitt i denne melding er fortalt om samarbeidet mellom Selskapet Ny Jord og Myrselskapet. Både når det gjelder å undersøke bureisingsfelter og under foredragsmøter og annen opplysningsvirksomhet har det alltid vært et godt samarbeid mellom disse organisasjoner.

Det norske Skogselskap og Myrselskapet har også hatt god kontakt med hverandre. Dette å bevare vernskogen opp mot fjellet og brenntorvproduksjonen i setertråktene, er begge meget viktige oppgaver som griper inn i hverandre og som det har vært samarbeid om. Likeså støttet Skogselskapet opp om Myrselskapets arbeid med å få reist jordvernsaken i kystbygdene.

Det kongelige selskap for Norges Vel med sine underavdelinger, fylkenes landbruksselskaper, har også hatt samarbeid med Myrselskapet, særlig når det gjelder

undersøkelse av kulturbeitefelter på myr og for øvrig også andre oppgaver. Landbruksselskapene har ofte benyttet seg av Myrselskapets konsulenter og gitt dem spesialoppdrag, først og fremst når det gjelder undersøkelser av store dyrkingsfelter på myr.

Det kongelige landbruksdepartement er for Myrselskapet et meget viktig ledd når det gjelder bevilgninger til selskapets arbeid. På det faglige område har det alltid vært et godt forhold mellom departementet og selskapet. Etter det en har forstått har Myrselskapet kunnet glede seg over forståelse og velvilje fra Landbruksdepartementets side.

Denne jubileumsmeldingen er et ganske kort resymé over de oppgaver som Myrselskapet har arbeidet med. Forfatteren har også forsøkt å finne fram til grunnlaget for de arbeidsoppgaver som selskapet har gått inn for, om de nødvendige forutsetninger for arbeidet har vært tilstede og hvilke resultater en har nådd fram til.

Tar en et mål av arbeidsoppgavene så finner en at det er langt fram. Men det som er gjort danner et godt grunnlag for videre fremskritt. For ennå er det mange og viktige oppgaver å løse når det gjelder myrene våre. Disse framtidsoppgavene hører imidlertid ikke med i en jubileumsmelding. Forfatteren vil derfor avslutte med å uttale håpet om at Det norske myrselskap i de kommende år må få gode arbeidsvilkår slik at selskapet fortsatt kan få gjøre sin landsgagnlige innsats.
